МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра політології та державного управління

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В УКРАЇНІ

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:
студент 2 курсу, 605 групи
Киселиця Василь Валерійович
***Керівник**:*
кандидат політичних наук,
доцент Цікул І. В.

До захисту допущено
на засіданні кафедри політології та державного управління
протокол №____від _____ 2024 р.
Зав. кафедрою _____ проф. Круглашов А. М.

Чернівці 2024

Анотація

Киселиця Василь Валерійович. Вплив цифрових трансформацій на діяльність політичних інститутів в Україні. Кваліфікаційна робота другого (магістерського) рівня за спеціальністю 052 Політологія, Чернівецький національний університету імені Юрія Федьковича. 2024.

В кваліфікаційному дослідженні другого (магістерського) рівня здійснено вивчення впливу цифрових трансформацій на діяльність політичних інститутів в Україні на прикладі Верховної Ради України. Дослідження здійснювалося за допомогою аналізу методологічних принципів пізнання цифрових трансформацій в сфері політики, визначення передумов формування політики цифрових трансформацій в Україні, характеристики принципів, засобів та інструментів реалізації цифрових трансформацій в Україні, вивчення особливостей інтеграції принципів політики цифрових трансформацій в діяльність Верховної Ради України, дослідження впливу процесів європейської інтеграції на поглиблення цифрових трансформацій політичних інститутів в Україні.

Ключові слова: політичний інститут, цифрова трансформація, цифрова політика, Верховна Рада України, цифрові інструменти політики.

Abstract

Vasyl Valeriyovych Kyselytsya. The impact of digital transformations on the activities of political institutions in Ukraine. Qualification thesis of the second (master's) level in the specialty 052 Political Science, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. 2024.

The qualification research of the second (master's) level studied the impact of digital transformations on the activities of political institutions in Ukraine using the example of the Verkhovna Rada of Ukraine. The research was carried out by analyzing the methodological principles of understanding digital transformations in the sphere of politics, determining the prerequisites for the formation of digital transformations policy in Ukraine, characteristics of the principles, means and instruments for implementing digital transformations in Ukraine, studying the features of integrating the principles of digital transformations policy into the activities of the Verkhovna Rada of Ukraine, studying the impact of European integration processes on the deepening of digital transformations of political institutions in Ukraine.

Key words: political institution, digital transformation, digital policy, Verkhovna Rada of Ukraine, digital policy tools.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ В. В. Киселиця

ЗМІСТ

Вступ **С. 4**

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження цифрових трансформацій в сфері політики **С. 7**

1.1. Методологічні принципи та теоретичні моделі пізнання цифрових трансформацій в сфері політики **С. 7**

1.2. Джерельне забезпечення дослідження **С. 15**

Розділ 2. Політика цифрових трансформацій в Україні **С. 19**

2.1. Передумови формування політики цифрових трансформацій в Україні **С. 19**

2.2. Засоби та інструменти реалізації цифрових трансформацій в Україні **С. 29**

2.3. Інтеграція цифрових платформ до системи інструментів діяльності політичних інститутів в Україні **С. 38**

Розділ 3. Інтеграція принципів політики цифрових трансформацій в діяльність політичних інститутів (на прикладі Верховної Ради України) **С. 47**

3.1. Цифровізація процесу організації діяльності ВРУ **С. 47**

3.2. Цифрові інструменти взаємодії та комунікації в парламенті **С. 53**

3.3. Вплив процесів європейської інтеграції на поглиблення цифрових трансформацій політичних інститутів **С. 64**

Висновки **С. 75**

Список використаних джерел **С. 79**

ВСТУП

Актуальність дослідження. Глобальні тренди цифрових трансформацій суспільства актуалізують проблему адаптації до нових мережевих умов. Цифрові трансформації охоплюють найбільш важливі людського життя – політику, економіку, культуру та соціальні відносини. Дослідження каузальних механізмів та специфічних закономірностей цифрових трансформацій в політиці актуалізується під впливом процесів європейської інтеграції. Найбільш складною проблемою бачиться передусім визначення глибинних трансформацій соціально-політичної реальності у непростих умовах російсько-української війни.

Новизна завдань дослідження цифрових трансформацій в сфері політики визначається необхідністю аналітичної орієнтації на виявлення та вивчення глобальних цифрових ефектів, що сприяють тісному переплетенню політичного простору та цифрового середовища. Поява прискореної цифровізації, зумовлена постпандемічним розвитком суспільства, не лише вивела цифровий простір у ранг середовища комунікацій, а й ускладнила для дослідників виявлення нових акторів політичного життя через глобальний хаос та інтенсифікацію інформаційних потоків. Зростаюча роль алгоритмізації суспільного життя, децентралізація мережевих комунікацій, загострення нових протиріч між сферами Policy (розробка і реалізація політичного курсу) і и Politics (боротьба за утримання і завоювання влади) на тлі появи нових політичних акторів у вигляді цифрових корпорацій гостро ставлять питання про переосмислення моделей сучасної політичної влади.

У сучасному світі всі суспільні системи розвиваються в умовах цифровізації. Процеси цифрових трансформацій в політиці відбуваються швидкими темпами, а результати їхнього впливу відчувають усі політичні суб’єкти. Важливість дослідження впливу цифрових на діяльність політичних акторів не викликає сумніву.

Метою дослідження є здійснення комплексного вивчення впливу

цифрових трансформацій на діяльність політичних інститутів в Україні. Відповідно до мети були визначені завдання дослідження:

- здійснити аналіз методологічних принципів пізнання цифрових трансформацій в сфері політики;
- розкрити передумови формування політики цифрових трансформацій в Україні;
- охарактеризувати засоби та інструменти реалізації цифрових трансформацій в Україні;
- проаналізувати особливості інтеграції принципів політики цифрових трансформацій в діяльність політичних інститутів (на прикладі Верховної Ради України);
- дослідити вплив процесів європейської інтеграції на поглиблення цифрових трансформацій політичних інститутів в Україні.

Об'єктом дослідження є цифрові трансформації в сфері політики.

Предмет дослідження – вплив цифрових трансформацій на діяльність політичних інститутів в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження стала сукупність методів та прийомів наукового пізнання, що дозволила реалізувати концептуальну єдність дослідження: діалектичний, історичний, системний підходи, систематизація та узагальнення нами використано з метою дослідження генези процесу цифрових трансформації в політиці. Для вирішення поставлених завдань використовувалися загальнонаукові та аналітичні методи: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, сходження від абстрактного до конкретного (для уточнення категоріально-понятійного апарату); систематизації та узагальнення (для виявлення передумов формування політики цифрових трансформацій); логічне узагальнення (для розробки методологічних методологічних принципів пізнання цифрових трансформацій в сфері політики). Використання сукупності вищеозначених методи дозволило нам досягти поставлених цілей та завдань, а також

теоретично обґрунтувати наукові положення щодо впливу цифрових трансформацій на діяльність політичних інститутів в Україні.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження. Теоретична значення отриманих результатів дослідження полягає у розкритті впливу цифрових трансформацій на діяльність політичних інститутів в Україні в умовах модернізації каналів взаємодії з населенням. Теоретичні положення та висновки дослідження можуть бути використані у підготовці наукових робіт і викладацькій діяльності. Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть використовуватись у діяльності політичних інститутів.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів (із підрозділами), висновків і списку використаних джерел, що нараховує 79 позицій.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В СФЕРІ ПОЛІТИКИ

1.1. Методологічні принципи та теоретичні моделі пізнання цифрових трансформацій в сфері політики

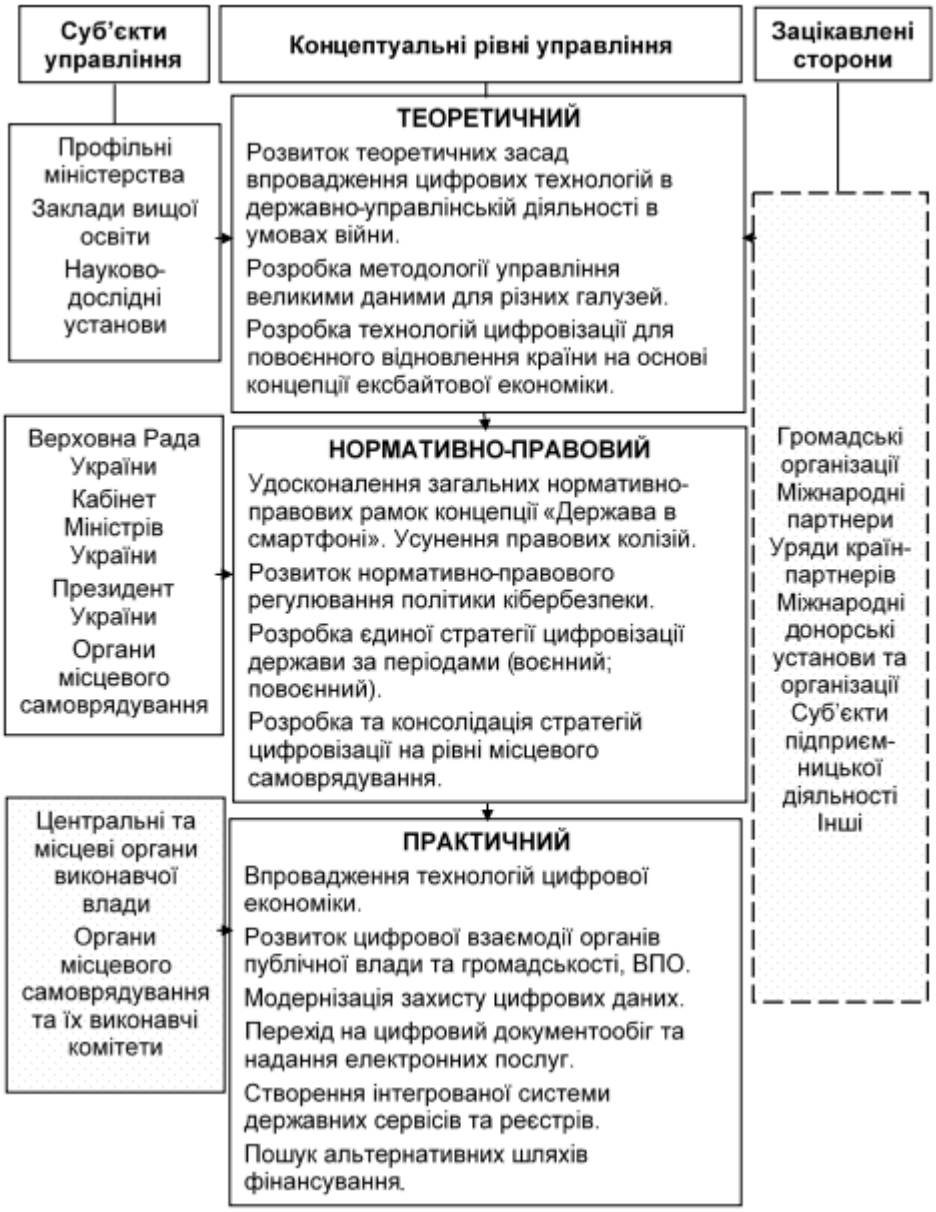
Накопичені знання про зміст глобальних цифрових умов сучасної політики об'єктивно вимагають зміщення дослідницького фокусу на визначення закономірностей взаємовідносин між новою глобальною структурою акторів з громадян, цифрових корпорацій, держави, партій, політичних лідерів, а також нових особливостей їх комунікації. Якщо зміст цифрового простору політики передбачає дослідження конкретних цифрових технологій влади, нейронних мереж, кіберсимулякрів, Інтернету речей, які виконують політичні завдання, то нова структура цифрового простору політики потребує глибшого розкладання кейсів цих технологій для зображення основних акторів нової політичної реальності, що формується з носіїв недостатньо вивчених цифрових ідеологій.

Разом з тим, особливості цифрового простору політики диктують завдання побудови прогностичної моделі, яка показує складні взаємозв'язки між владою та алгоритмом, ієрархією та гетерархією, децентралізацію політичних комунікацій, аватаризацією користувачів (перетворення громадянина на користувача, кризу колишніх ідентичностей та поява нових мережевих ідентичностей, появу у кожної особи цифрового аватара, який накопичує біометричну інформацію та зберігає саме право комунікації через мережеві акаунти та особисті веб-акаунти, що набувають характеру цифрових капсул [40]) та політичною інтерфейсізацією (побудова політичними режимами специфічних інтерфейсів, які виконують завдання моніторингу, контролю за цифровими аватарами осіб, зміцнення політичної легітимації, цифрового суверенітету в контексті глобальних інформаційних та фейкових воєн; виникнення цифрової геополітики; «цифрове фехтування» політичного

режиму з побудовою національних інтернет-зон та поступовим впровадженням гнучких форм цифрової політичної цензури [40]).

Еластична інтеграція, осмислення та концептуалізація теоретичних та емпіричних знань трьох рівнів середовища цифрової політики (зміст, структура та особливості) є першочерговими завданнями наукових політологічних досліджень. Актуальною залишається також проблема взаємовпливу технічно-цифрового та соціально-політичного, особливостей формування особливої глобальної соціотехнічної реальності (phygital-світу) [76]. Отже, важливо виявити та відокремити конфігурацію змісту, структури та особливостей цифрової арени, здатної трансформувати саме політичне, від фонового, другорядного, менш важливих політичних процесів, явищ та ефектів. Також велике значення має аспект впливу політики (от Policy до Politics) на механізми та темпи еволюції цифрового сегменту політики.

Успіх та наукова новизна політологічного дослідження визначаються категоріальною точністю, тому в сучасній політичній науці велика увага приділяється визначенню змісту базових категорій цифрових трансформацій політики. Наприклад, М. Торрес та Ф. Канту розуміє цифровізацію політики як поширення технологій у сфері політичних відносин, а політику цифровізації він називає політичним управлінням розвитком цифрових технологій у соціальному та економічному сегментах [74]. Якщо в цифровізації політики можуть брати участь різні суб'єкти, від цифрових корпорацій до партій, політичних рухів та лідерів, то інструменти у сфері політики цифровізації сконцентровані переважно в руках держави. З цього приводу Р. Коллінгтон зазначає, що держава втрачає монополію на збір і обробку інформації, що було традиційною функцією з моменту її виникнення. В умовах цифрових трансформацій політики ця функція передається державою на аутсорсинг цифровим корпораціям, що має далекосяжні політичні наслідки (Малюнок 1). Корпорації проникають у критично важливі для громадян сфери, отримуючи доступ до статистичних, геопросторових, метеорологічних, соціальних, пенсійних та податкових даних тощо [40].

Малюнок 1. Концептуальні рамки цифрової держави

В сучасній політичній науці сформувався певний консенсус щодо означення змісту та сутнісних характеристик цифрових трансформацій, на які опираються дослідники, здійснюючи вивчення політичних інститутів та процесів. Зазвичай, під цифровою трансформацією у політологічному вимірі розуміють імпульс/виклик, що походить із середовища/зовнішнього середовища на «вході» політичної системи, який радикально трансформує систему в цілому або її окремі підсистеми, зокрема інституційну, нормативно-регулятивну, функціональну, комунікативну, культурно-ідеологічну та функції – артикуляції та агрегації інтересів, політичної комунікації,

соціалізації, інтеграції та мобілізації, збереження та адаптації, прийняття адекватних взаємопов'язаних стратегічних і тактичних рішень з основних напрямів внутрішньої та зовнішньої політики, геополітичного вибору – під впливом цифрових трендів та технологій штучного інтелекту, великих даних, віртуальної та доповненої реальності, Інтернету речей, блокчейну, робототехніки, адитивних технологій тощо, що має неминучий характер з невизначеними, змінними та непередбачуваними наслідками [74].

На сьогодні існує кілька наукових позицій про характер специфіки функціонування цифрового простору сучасної політики в контексті глобальних технологічних трансформацій. На думку дослідників, роль актора, зацікавленого в цифровізації політики належить цифровим корпораціям, які створюють цифрові платформи. Останні, в свою чергу, ініціюють процес платформізації – проникнення цифрових інфраструктур в різні соціальні сфери життя, та створюють умови для капіталізації платформ та його мережевих ефектів.

Останнім часом дослідники почали цікавитися пов'язаними між собою процесами деплатформенізацією та деплатформінгом [75]. Під деплатформінгом у політичному сенсі мається на увазі видалення власником платформи облікового запису, зокрема і з політичних мотивів, обґрунтовуючи це недотриманням правил цифрової платформи. Яскравим прикладом деплатформінгу є блокування облікових записів Д. Трампа у Twitter, Instagram, Facebook, YouTube, Twitch, TikTok після спроби його прихильників захопити Капітолій під час президентських виборів у США. Водночас під деплатформелізацією мається на увазі більш масштабний та фундаментальний комплекс заходів з боку Google, Amazon, Apple, Facebook, Microsoft, спрямованих на витіснення конкуруючих цифрових корпорацій, прив’язаних до інших політичних ідеологій на периферію цифрової екосистеми. Прикладом деплатформізації є заборона користувачам платформи Parler (прихильникам Трампа) на доступ до додатків Apple і Google. Як тактика деплатформізації по відношенню до правої платформи Gab, цифрові монополії

практикували перешкоджання мережевому поширенню контенту, обмеження функціональних можливостей платформи у сфері платіжних послуг, відключення від сервісів інфраструктури, зокрема хмарної аналітики [76].

Крім того, існує положення, згідно з яким технологічні перетворення спричиняють еволюцію самої політичної влади, продовженням якої є алгоритмічний метакапітал, символічне продовження традиційної влади, що дозволяє суб'єкту політичного управління (політичному інституту) контролювати різні форми капіталу (політичного, соціального, людського, фінансового) і сфери життя [76]. Така символічна сила починає проявлятися через алгоритми, які впливають на уявлення про світ, звички, схильності людини, розвиток клікбейтної журналістики. За допомогою непрозорих алгоритмів цифрові платформи починають перетворюватися на політичних акторів, впливаючи на користувачів за допомогою ефекту «влади громадської думки», який Н. Хельбергер пов'язує із загальним занепадом демократій [58]. Окремі дослідники попереджають про проблему цифрової нерівності між групами населення, «посттрансляційну демократію» [38], в якій широкий спектр медіаконтенту дозволяє людям уникати політичної інформації. Існують також неоднозначні оцінки щодо так аналітики прогнозування, систем оцінювання та рейтингів [62].

Особливе місце займають теоретичні дослідження політологів, що висвітлюють потенціали та специфічну роль технологій штучного інтелекту в політичному сегменті. Безумовно, нейромережі мають великі перспективи, наприклад, у сфері моніторингу виборчого процесу та припинення делегітимізуючих ефектів фальсифікацій. Також пропонується використовувати такі системи для виявлення фактів політичного насильства [66].

Б. Шипперс, пропонуючи своє розуміння трансформації політичного лідерства під впливом цифрових технологій, попереджає про ризики підробки особистості політиків за допомогою діпфейків, про наслідки впровадження технологій розпізнавання обличчя, які можуть стримувати людей від участі в

публічних політичних заходах [69]. Автори також відзначають факти опору технологіям штучного інтелекту з боку громадян, які також є суб'єктами політики, починаючи від пасивного ігнорування до активного блокування збору даних, зокрема і на рівні політичних інститутів [59].

В сучасній політичній науці відбувається концептуалізація та теоретизація проблеми глобальних цифрових трансформацій, які формують середовище нетрадиційного політичного впливу на політичні інститути засобами цифрових корпорацій, які здійснюючи збір та аналіз інформації, одночасно намагаються монополізувати право на контроль політичних комунікацій політичних інститутів [48]. Важливо уточнити, що традиційні політичні інститути значною мірою є умовною категорією [40]. Політичні інститути передають формальні та неформальні правила, процедури та моделі, які регулюють та обмежують політичний вибір та діяльність як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях. Однією з головних цілей політичних інститутів є створення і підтримання стабільності. Ця мета стає здійсненною завдяки тому, що І. Мергель, Н. Едельман та Н. Хауг називають політичні інститути *гравцем з правом вето*. Вони вважають, що легкість прийняття нових рішень безпосередньо залежить від кількість суб'єктів, наділених правом вето [65]. Таким чином, коли в політичному процесі занадто багато учасників з правом вето і між ними існує певна ідеологічна дистанція, неможливо суттєво відхилитися від існуючого формату, впроваджувати інновації, реформувати політичну систему.

Водночас, політичні інститути не існують у чистому вигляді, не є застиглим явищем у просторово-часовому континуумі і повільно, але все ж таки змінюються. При цьому в кожну епоху існують свої традиційні політичні інститути. Таким чином, колись парламентський інститут був досить новим явищем, порівняно більш архаїчного державного інституту монархічної влади. В контексті нашого дослідження, цифрові трансформації можна розглядати як тригер, який провокує зміну традиційної політичних інститутів та появу нових політичних інститутів. У зв'язку з цим для сучасної політологічної спільноти

важливо визначити, чи впливають цифрові платформи та технології на функціонування традиційних політичних інститутів. Наприклад, П. Гербаудо розглядає структуру цифрового менеджменту політичних партій, який відображає розвиток цифрової інфраструктури політичної партії, структуру її інформаційного потоку, взаємодію з цільовою аудиторією [51]. У науковому співтоваристві також починає вивчається феномен «цифрової гри», коли багаторівнева бюрократична структура політичної партії, закріплена в статуті, замінюється спеціальною платформою, яка створює нові можливості для партійного будівництва, фінансування та мобілізації [51].

Упродовж останніх років починає теоретично осмислюватися проблема цифровізації парламентської діяльності як політичного інституту представницької демократії [39, p. 11]. На сьогодні найбільш виразними проблемами, які потребують подальшої концептуалізації є:

Трансформація форми і змісту традиційних функцій парламенту під впливом цифровізації. Наприклад, як змінюється (модифікується) представницька функція парламенту через сформовану можливість цифрової трансляції громадської думки до простору парламентських дискусій; функція парламентського контрлю також отримала розвиток завдяки новим інформаційним технологіям, які дозволяють обробляти величезні обсяги інформації, пов'язаної з роботою виконавчої влади; кадрова функція парламенту опирається переважно на цифрові технології вибору кандидатів на адміністративні посади в парламенті [47, с. 107].

Організація виконання парламентом як політичним інститутом законодавчої функції, оскільки цифрові алгоритми змінюють процес підготовки текстів законопроєктів, формат політичних консультацій та науково-експертного забезпечення законотворчого процесу, комунікацію між депутатами з законодавчих питань [39].

Легітимність та легальність використання цифрових платформ для зворотного зв'язку з виборцями та ініціаторами законопроєктів [47].

Вплив цифрових технологій на форми комунікації парламенту та парламентарів з громадянами [49].

Цифровізація парламенту тісно переплітається з цифровим форматом діяльності політичних партій та глибокою трансформацією сфери публічної політики. В сучасній політичній науці існує два підходи до вивчення цифровізації публічної політики та ролі в цьому політичних інститутів. Представники першого підходу розглядають діджиталізацію як процес, що генерується політичними інститутами зверху, надаючи перевагу вивченню урядових ініціатив та цифровим трансформаціям електронного урядування [49]. Представники другого підходу обґрунтовують горизонтальний характер цифрових трансформацій політичного простору, допускаючи роль у цьому інших політичних акторів [50]. На нашу думку, в поясненні змісту та особливостей цифрових трансформацій політики, політичних інститутів та політичних процесів, варто поєднувати обидва підходи, оскільки цифрову інфраструктуру політики визначають досить різні актори: цифрові корпорації, держави, політично впливові блогери, мережеві політичні рухи та цифрові партії, політичні хакери тощо. Раніше ці групи користувачів серйозно не вивчалися, але сьогодні вчені приділяють їм все більше уваги як важливій складовій політичної комунікації.

Концептуалізація цифрових трансформацій політики тісно пов’язана з визначенням ролі штучного інтелекту в організації політичної влади на рівні політичних інститутів та в просторі політичної системи. Використання штучного інтелекту для аналізу великих даних у політиці може суттєво спростити процес прийняття рішень в умовах невизначеності, що тісно пов'язане з: по-перше, концепцією Data-Driven Political Campaign, теоретичним ядром якої є використання великих даних, переважно у виборчих кампаніях, включаючи етапи збору та алгоритмічного аналізу масиву інформації для побудови психограм виборців, сегментації аудиторії та політичного мікротаргетинг ; по-друге, парадигмою Data-Driven Government, теретичний фокус уваги якої сконцентрований на прийнятті політичних

рішень державними установами з використанням інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень на основі технологій та методів аналізу великих даних [43].

Здійснений аналіз різних концепцій, моделей та сценаріїв цифровізації політики та політичного дозволяє зробити висновок, що процеси цифровізації наразі мають значний вплив на функціонування традиційних інститутів політичної влади, які потребують адаптації до нової цифрової реальності. На сьогодні політична наука перебуває в пошуку відповідних об’єкту та предмету дослідження методологічних принципів, концепцій та теорій, здатних співвіднести на рівні абстрагування конструктивний та деструктивний потенціал цифрових технологій як інструменту сучасної політики. Поглибленої теоретизації потребує проблема цифрових та цифровізованих політичних акторів. До найбільш значущих акторів нового типу, здатних конкурувати з державами в цифровому середовищі, науковці відносять, перш за все, глобальні технологічні корпорації, які контролюють великі цифрові платформи, що стають простором політичної взаємодії, яка набуває виразного цифрового характеру.

Як певна перспектива, яка потребує теоретичного обґрунтування або заперечення, є перспектива еволюції всіх відомих типів політичних режимів в напрямі формування гібридного державно-технологічного політичного режиму, який покладається на ресурси політичної влади, цифрових інфраструктур, інформаційних та політичних технологій та мігрує між образами «цифрового тоталітаризму» або «цифрової демократії».

1.2. Джерельне забезпечення дослідження

Джерельна база дослідження впливу цифрових трансформацій на діяльність політичних інститутів в Україні сформована комплексом наукових і прикладних досліджень, у яких відображено теоретико-методологічні засади дослідження цифрових трансформацій в сфері політики процес формування та реалізації політики цифрових трансформацій в Україні, особливості інтеграції

принципів політики цифрових трансформацій в діяльність політичних інститутів.

Предметне поле дослідження формується на стику різних напрямів сучасних досліджень цифрової політики. Теоретичною основою дослідження слугували є концептуальні положення фундаментальних і прикладних розвідок вітчизняних і зарубіжних дослідників у галузі політичної науки, цифрових технологій, цифрової трансформації політичних інститутів.

До фундаментальних досліджень, які заклали теоретичні основи дослідження соцієтальних процесів трансформації сучасного суспільства (мережевізації, цифровізації, наростання різних ризиків і загроз), у тому числі й соціальної сфери, належать наукові праці М. Кастельса, З. Баумана, У. Бека, Ю. Хабермаса тощо.

Джерелами дослідження методологічних принципів і теоретичних моделей пізнання цифрових трансформацій в сфері політики розкрито слугували наукові праці Р. Коллінгтона [40], Д. Зандбергена [76], М. Торрес [74], М. Шефер [75], Н. Хелбергер [58], Н. Чан [38], С. Куллман [62], Д. Мучлінски [66], К. Джойс [59], Б. Шипперс [69], І. Мергель, Н. Едельман та Н. Хауг [65], П. Гербаудо [51], Дж. Флайшер [48], Т. Крістансен [39] та інші.

Дослідження означених науковців висвітлюють потенціали та специфічну роль технологій штучного інтелекту в політичному сегменті. Науковці дотримуються позиції, що нейромережі мають великі перспективи сфері моніторингу виборчого процесу та припинення делегітимізуючих ефектів фальсифікацій. Також пропонується використовувати такі системи для виявлення фактів політичного насильства. Зокрема, Б. Шипперс, пропонуючи своє розуміння трансформації політичного лідерства під впливом цифрових технологій, попереджає про ризики підробки особистості політиків за допомогою діпфейків і про наслідки впровадження технологій розпізнавання обличчя, які можуть стримувати людей від участі в публічних політичних заходах [69].

Важливими з точки зору розкриття методологічного конструкту пізнання цифрових трансформацій у сфері політики стали праці присвячені проблемам цифровізації інституційної діяльності на рівні політики. Так, І. Мергель, Н. Едельман та Н. Хауг характеризують політичні інститути як *гравців із правом вето,* вважаюси, що легкість прийняття нових рішень безпосередньо залежить від кількість суб'єктів, наділених правом вето [65]. Вплив цифрових технологій на форми комунікації парламенту та парламентарів з громадянами досліджував Л. Флоріді [49]. О. Коста аналізував проблеми легітимності та легальності використання цифрових платформ для зворотного зв'язку з виборцями та ініціаторами законопроєктів [47].

В останні роки значна увага науковців приділяється передумовам формування політики цифрових трансформацій, принципам, засобам та інструментам її реалізації. Серед вітчизняних і зарубіжних науковців означеним проблемам присвячені наукові розвідки В. Крижанівської [11], Л. Матвейчук [12], В. Недбай [15], Н. Ротар [27; 28], І. Якушко [34], Ф. Гіларді [52], К. Гартман [56], Н. Хоган [41], П. Скаріні, Ж. Жакет і А. Петітпас [67]. Особливості інтеграції цифрових платформ до системи інструментів діяльності політичних інститутів в Україні у своїх науових працях розглядали В. Кохан [10], В. Подгорна [18], К. Січкаренко [29], Є. Смирнов [30], О. Кельм, У. Бернхард , М. Доле , М. Ессер і Дж. Стрьомбакта [60], К. Кошкінер [37], Ф. Ессер [73] та інші.

В окрему групу джерельного забезпечення дослідження виділено нормативні документи, інформаційні та аналітичні матеріали, що забезпечили фактаж для аргументації окремих позицій дослідження [3; 4; 5; 7; 8; 13; 15; 16; 17; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25; 26].

Здійснений аналіз джерельного забезпечення дослідження впливу цифрових трансформацій на діяльність політичних інститутів в Україні дозволяє констатувати, що обрана проблема дослідження є надзвичайно актуальною та своєчасною. Втім висвітлення особливостей цифрових трансформацій в політиці більш ґрунтовно відображено у працях зарубіжних

науковців, тоді як у вітчизняному науковому дискурсі вона досліджена дещо фрагментарно. Враховуючи значний внесок та результати наукових досліджень вчених у галузі політичної науки, необхідно зазначити, що потребують додаткового вивчення питання формування стратегії цифрової трансформації політичних інститутів в Україні та існує потреба зміщення акценту з дослідження окремих цифрових практик у політиці до аналізу впливу цифровізації на політичні процеси.

РОЗДІЛ 2
ПОЛІТИКА ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНІ

2.1. Передумови формування політики цифрових трансформацій в Україні

Цифрові трансформації, що розпочалися ще наприкінці минулого століття, тривають й сьогодні. Загалом, процес цифрових трансформацій має об'єктивний характер і відбувається під впливом глобалізаційних трендів. Утім цьому процесу, як і політичним відносинам загалом, властиві як загальні, так і специфічні особливості. В сучасному світі всі суспільні підсистеми розвиваються в умовах цифровізації. Не є винятком і сфера політики. Процеси цифрових трансформацій в політиці відбуваються досить динамічно, а їх ефекти є відчутними для всіх політичних акторів. Потенціал цифрових технологій дозволяє формувати трансформаційні процеси у функціонуванні політичних інститутів.

Цифрові трансформації сьогодні стали є невід'ємним складником діяльності політичних інститутів розвинутих країн. Саме сучасні інформаційно-комунікаційні технології дозволяють отримувати ефекти від їх впроваджування в функціонування саме політичних систем. Значення використання окреслених технологій для розвитку функціонування політичних інститутів сьогодні є назаперечним. Саме тому питання формування політики цифрових трансформацій сьогодні активно досліджуються науковцями з різних країн світу. Динамічність процесів розвитку цифрових технологій відкриває постійно нові можливості їх використання у сфері політики, національної економіки, публічного управління та місцевого самоврядування. Все це засвідчує актуальність аналізу впливу цифрових трансформацій на діяльність політичних інститутів, важливість постійного удосконалення засобів та інструментів реалізації цифрових трансформацій у контексті інтеграції принципів політики цифрових трансформацій в діяльність політичних інститутів.

Зазначимо, що в науковому дискурсі представлений цілий спектр різноманітних підходів до розуміння природи цифрових трансформацій. Здійснений у попередньому підрозділі аналіз концептуальних засад пізнання цифрових трансформацій в сфері політики дозволяє стверджувати, що узагальнено цифрові трансформації являють собою процес зміни моделі функціонування окремої системи, її складників, взаємозв'язків між ними, що зумовлено активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій [12]. Узагальнено «процес цифрової трансформації можна характеризувати як рух від оптимізації до революції» [34, с. 78].

Цей процес вимагає внесення численних змін у законодавчі акти та удосконалення існуючих алгоритмів для програмного забезпечення, яке використовується органами влади, а отже, політичної волі та вироблення алгоритму інтеграції принципів політики цифрових трансформацій в діяльність політичних інститутів. Ключовим фактором успішної цифровізації є не лише підтримка громадян, але й забезпечення високого рівня безпеки інформаційних технологій. Питання захисту персональних даних громадян стали актуальними з моменту впровадження перших електронних заявок для отримання державних послуг. Отже, цифрові трансформації інститутів та інституцій влади тісно пов'язані з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних технологій для змін та модернізації самих систем. Вплив цієї трансформації не відбувся одномоментно; цифрові технології розвивалися поступово, розширюючи свій потенціал для повсюдного застосування. На малюнку 2 представлено основні передумови для виникнення та розвитку процесів цифрової трансформації у політиці в сучасному світі.

Відображені на малюнку 2 дані, дозволяють стверджувати про природну складність процесів цифрових трансформацій, адже їх виникнення в межах фактично усіх суспільних процесів і систем потребує комбінації різних чинників, що сприяють (прямо або опосередковано) формуванню основних умов для розробки цифрових технологій, їх регулярного оновлення та ефективного застосування.

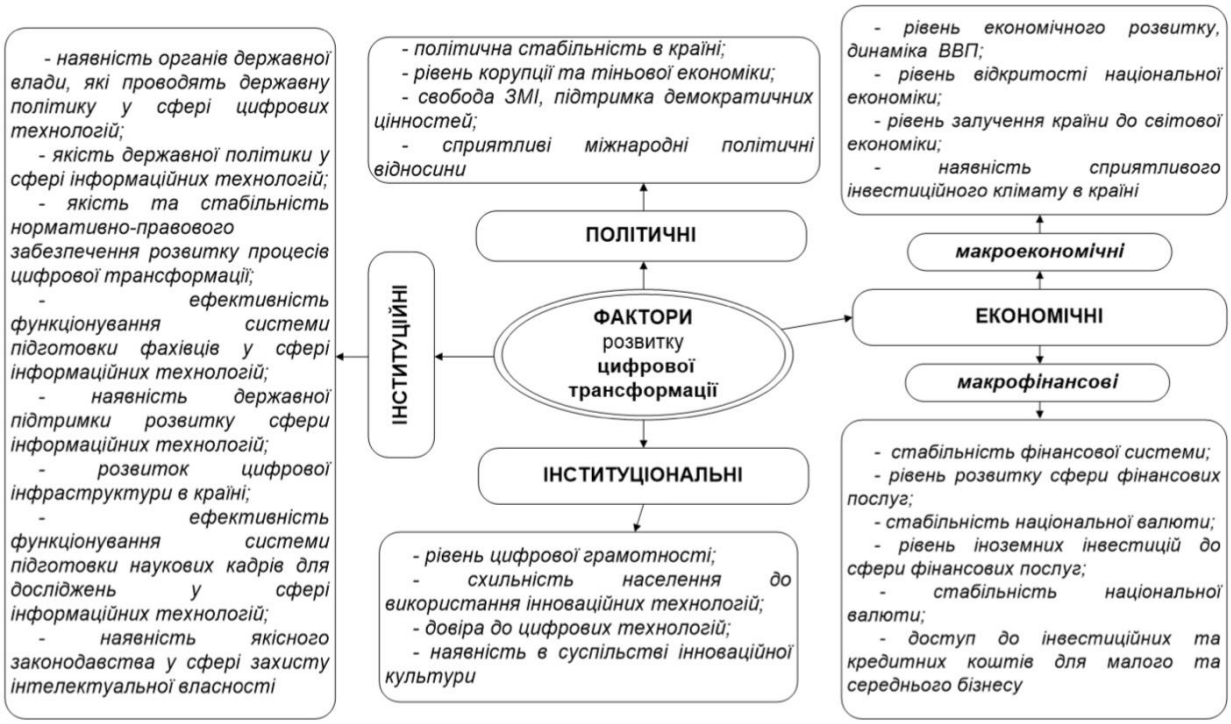
Малюнок 2. Передумови виникнення цифрових трансформації в політиці

Важливо зазначити, що для вказаного типу трансформацій критичним є усвідомлення суспільством можливостей нових змін. Це стосується як громадян, так і політичних акторів. Активна інтеграція цифрових технологій у діяльність суспільних інституцій створює надійний базис для цифровізації різних сфер суспільства, зокрема політичних інститутів. При цьому громадяни можуть ініціювати запит на цифрові технології, нові послуги та товари, для яких важливе використання таких інструментів. В умовах сучасності цифровізація вважається багатогранним, складним і об'єктивним процесом, необхідним для забезпечення нових імпульсів у розвитку суспільних систем.

Для повного розуміння природи цифрових трансформацій важливо враховувати не тільки основні передумови їх виникнення, а й чинники, які впливають на розвиток цифрових технологій загалом, а також на здатність

політичних акторів ефективно використовувати їх. Як уже зазначалося, процеси цифрової трансформації є багатогранними: з одного боку, вони охоплюють всі аспекти людської діяльності, а з іншого – є індивідуальними для кожного політичного інституту, адже кожна система має свою специфічну інфраструктуру інформаційно-комунікаційних технологій. Це ускладнює визначення основних факторів, що визначають розвиток цифрових трансформації в політиці. Крім того, чинники можуть суттєво різнитися між країнами та мати різний ступінь впливу на процеси цифровізації суспільства та політичних інститутів. Водночас, застосовуючи системний підхід, можна виокремити основні групи факторів, які в цілому створюють сприятливі умови для формування політики цифрових трансформацій. На малюнку 3 наведено орієнтовний перелік факторів, що впливають на розвиток цифрової трансформації в політиці. Доречно також зазначити, що враховуючи багатогранність процесів цифрових трансформацій, які можуть викликати й дисфункції політичних інститутів, важливо також враховувати фактори, що сприяють їх деструктивному розвитку та створюють умови для виникнення перешкод у процесах їхнього вдосконалення.

В Україні, аналогічно іншим державам світу, сформувалася нова реальність, яка змушує органи влади орієнтуватися на впровадження політики цифрових трансформацій. Це здійснюється через процеси цифровізації, які охоплюють удосконалення відповідних сфер національного законодавства, а також розробку і впровадження відповідних стратегій, проєктів і програм. Одним із ключових напрямів є повне переведення органів державної влади та системи забезпечення комунікаційних потреб громадянам на цифрові технології. Звернемося до передумов формування політики цифрових трансформацій в Україні.

Малюнок 3. Фактори розвитку цифрової трансформації в політиці

Початком цифрових трансформацій в Україні можна вважати 2007 р., коли Верховна Рада прийняла Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007−2015 роки» [20], яким передбачено формування та розвиток інформаційного суспільства, поступову трансформацію індустріальної економіки в економіку знань, розвиток публічної інформаційної інфраструктури, тобто надання державних послуг в електронному форматі, а також впровадження принципів загального доступу до телекомунікаційних послуг та інформаційних ресурсів, збільшення переліку доступних електронних послуг і підвищення ефективності цих процесів [20].

Означений нормативно-правовий акт одним із пріоритетних напрямів державної політики визначав впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій у діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, у тому числі цифровізацію сфери надання державних послуг. Документ швидко втратив свою чинність, хоча й станом на сьогодні науковці розглядають його як первинну концепцію визначення

завдань щодо розвитку інформаційного суспільства в Україні. На нашу думку, недоліком цього закону була відсутність регламентації цілого спектру питань, пов'язаних із впровадженням технологічних новацій в політико-управлінську діяльність. Окрім того, прослідковувалась невідповідність положень нормативно-правового чинному на той час законодавству. За результатами критичної оцінки згаданого вище закону, НКЕК у 2013 р. представила проєкт змін до нього, які стосувались впровадження національної політики розвитку інформаційного суспільства в Україні шляхом реалізації відповідних стратегій та програм [16].

Стратегічним орієнтиром формування політики цифрових трансформацій в Україні стало схвалення в 2015 р. Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні [25; 26]. Стратегія визначила основні принципи та цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, зокрема:

– вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення розвитку інформаційної сфери та прискорення її адаптації до європейських правових норм і стандартів;

– забезпечення належної координації дій усіх зацікавлених сторін щодо впровадження інструментів електронної демократії;

– удосконалення інституційного механізму формування, координації та контролю за виконанням завдань розвитку інформаційного суспільства;

– зміцнення іміджу України як країни-учасниці в Інтернет-просторі та збільшення присутності в ньому українських інформаційних ресурсів;

– підвищення значення українського сегменту мережі Інтернет на державному рівні як одного з найважливіших інструментів розвитку інформаційного суспільства та конкурентоспроможності держави;

– розробка на національному та локальному рівнях механізму ефективної участі суспільства та його контролю за виконанням пріоритетів розвитку інформаційного суспільства [25; 26].

На рубежі 2014-2015 рр. в Україні стали помітні перші стратегічні ефекти розвитку інформаційного суспільства. В контексті формування

політики цифрових трансформацій найбільшим прогресом у сфері цифровізації держави впродовж цього періоду можна вважати:

– запровадження системи електронних петицій (з 2015 року);

– запровадження електронної системи державних закупівель, орієнтованої на забезпечення прозорості та мінімізації корупційних ризиків [14];

– забезпечення можливості автоматичної обробки публічних даних, доступу до них, а також забезпечення прозорості цих даних;

– запровадження системи електронного урядування (з 2016 р.).

Незважаючи на те, що ці реформи відбувалися в особливо складний (політично та економічно) для держави період, більшість змін, запланованих на 2015−2016 рр., було реалізовано. Успіх реформування визначався пріоритетністю цих змін та співробітництвом з Європейським Союзом у галузі цифровізації.

Наступним кроком на шляху формування політики цифрових трансформацій в Україні стало схвалення Концепції розвитку електронного урядування [23], спрямованої на підтримку координації та співпраці органів державної влади та місцевого самоврядування з метою досягнення необхідного рівня ефективності електронного управління на основі широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій на всій території держави [23].

В 2018 р. уряд затвердив Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства в Україні на 2018−2020 роки [24]. Відповідно до Концепції, цифровізація передбачає «насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та як конфігурація зв’язку між ними, яка у свою чергу має гарантувати максимально можливу взаємодію віртуального та фізичного світу, тобто створення кібер- фізичний простір» [24]. Такий підхід дозволив сформулювати основні принципи цифровізації в Україні, а саме:

– забезпечення кожному громадянину рівного доступу до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій;

– діяти на благо громадян у різних сферах суспільного життя

– економічне зростання через підвищення продуктивності та конкурентоспроможності цифрових інструментів;

– сприяння розвитку інформаційного суспільства та медіа;

– використання потенціалу міжнародного та регіонального співробітництва з метою інтеграції України до Європейського цифрового простору;

– підвищення рівня довіри суспільства до цифрових технологій, а також інформаційної безпеки та захисту персональних даних, які є умовами цифрових трансформацій та належного управління ризиками;

– функціонувати як складник комплексного публічного управління.

Незважаючи на досягнутий прогрес у сфері інтеграції принципів політики цифрових трансформацій, національне інформаційне законодавство потребувало подальших корективів. Насамперед, відчутним був брак систематизації та кодифікації, приміром розроблення та прийняття інформаційного кодексу України, який би чітко визначав суб'єктів інформаційного права, враховуючи їхні права та законні інтереси, забезпечив уніфікований підхід влади до реформування та принципів регулювання відносин в інформаційному просторі та закріпив у низку цілісних концепцій у сфері цифрових трансформацій. Потреба прийняття такого кодексу була артикульована ще в ЗУ «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [20], втім актуалізувалась вона тільки після 2014 р. у зв'язку з необхідністю врегулювання механізмів забезпечення інформаційного суверенітету України та безпеки інформації громадян, що розглядались як складові національної безпеки України. Зазначимо, що кодекс так і не було затверджено, що, на нашу думку, пояснюється відсутністю політичної волі з боку уряду, який перебував при

владі до 2019 р., а також подальшими змінами політичного ландшафту України, які в свою чергу призвели до інтеграції новою правлячою елітою концепції цифрової трансформації держави.

Одразу після президентських виборів у 2019 р. та Після позачергових парламентських виборів у липні 2019 р., Верховна Рада України затвердила оновлений перелік, кількісний склад та сферу компетенції/предмети відання парламентських комітетів України [21]. Серед новоутворених комітетів був і Комітет з цифрової трансформації, предметом відання якого визначено:

– питання правових засад цифровізації та цифрового розвитку суспільства в Україні;

– розробка державних програмам комп'ютеризації;

– участь у програмах цифрового співробітництва (Digital Single Market, EU4Digital та ін.);

– реалізація повноважень у сфері електронного урядування та електронної демократії, цифрової ідентифікації, інтелектуальної інфраструктури (міста, громади), кібербезпеки та кіберзахисту, розвитку цифрових компетентностей тощо [21].

Крім того, з метою оптимізації системи центральних органів виконавчої влади Кабінет Міністрів України своєю постановою від 2 вересня 2019 р. перетворив Державне агентство з питань електронного урядування України на Міністерство цифрової трансформації [3]. Відповідно до положення про організацію та діяльність Міністерства цифрової трансформації України [17], міністерство є центральним органом у сфері надання електронних державних послуг [17]. Мінцифри відповідає за вироблення та впровадження державної політики у сфері цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, тобто надання громадянам і компаніям можливості брати участь у виробленні політики за допомогою онлайн-інструментів, вдосконалення комунікації влади та громадськості, забезпечення інформаційної відкритості та підвищення прозорості діяльності влади за рахунок використання сучасних

технологій доступу до інформації, розвиток інформаційного суспільства та ІТ-галузі [17].

Під час конференції Мінцифри, яка відбулась 27 вересня 2019 р., команда міністерства презентувала маркетплейс «Цифрова держава». Концепція цифрової держави передбачає, що держава є середовищем надання публічних послуг для громадян. Означена ідея лягла в основу концепції розвитку цифрової держави в Україні та створення бренду Дія (англ. Action – the State and Me), яку представив міністр цифрової трансформації М. Федорів. Таким чином, в Україні було розроблено першу комплексну стратегію цифрової трансформації та чітко визначено суб'єктів, відповідальних за її впровадження. Вважаємо, що реалізація цього проєкту дозволила ліквідувати прогалини попередніх спроб цифровізації.

Після запуску інтернет-порталу державних послуг diia.gov.ua [4], Міністерство цифрової трансформації запустило мобільний додаток Дія, що забезпечило громадянам можливість отримання будь-якої державної послуги через свій смартфон. Міністерство задекларувало амбітні цілі, досягнути які передбачалось до 2024 р., зокрема планувалось, що (1) 100% усіх державних послуг будуть доступні онлайн; (2) 20% доступних наразі послуг будуть повністю автоматизовані; (3) створення однієї онлайн-форми, заповнення якої дозволить отримати доступ до кожного з існуючих офіційних сервісів. Визначення запровадження таких важливих реформ як короткострокової перспективи свідчить про те, що цифрові трансформації держави є одним із пріоритетів України. Втім вторгнення агресора на територію нашої держави та початок російсько-української війни відтермінували досягнення означених цілей.

Через 1,5 роки після презентації стратегії «Цифрова Україна» було презентовано комплексний каталог інструментів електронного урядування та електронних державних послуг. Серед них найважливішими є Інтернет-портал, який об'єднує можливість отримання всіх публічних послуги онлайн в одному місці та додаток Дія для смартфона. Проте, окрім успішних проєктів,

все ще залишаються проблеми із забезпеченням інформаційної безпеки, а дії держави у сфері цифрових трансформацій в політиці не завжди користуються повною підтримкою громадськості.

Підсумовуючи аналіз передумов формування політики цифрових трансформацій в Україні зазначимо, що цифровізація як сучасний тренд трансформації політичних відносин є продуктом еволюційного розвитку інформаційних систем та інноваційних технологій. Саме в певний момент часу означені технології такого етапу свого розвитку, коли їх активне застосування в політичній діяльності стало обґрунтованим і доцільним.

Аналіз основних чинників, що впливають на формування політики цифрових трансформацій в Україні, вказує на їх велику кількість. Водночас важливо закцентувати на складності повного виділення цих чинників, оскільки існують різні групи факторів, що визначають особливості застосування цифрових технологій у різних політичних системах. На сьогодні можна стверджувати, що процеси цифрової трансформації є неминучими та об’єктивними, що обумовлює необхідність ефективного використання політичними інститутами потенціалу цих технологій для забезпечення відповідності європейським цифровим трендам. Подальші дії щодо формування політики цифрових трансформацій в Україні повинні зосереджуватися на пошуку нових підходів до стимулювання широкого впровадження цифрових технологій, включно з розробкою та впровадженням механізмів державної підтримки для розвитку комплексної системи цифрових технологій.

2.2. Засоби та інструменти реалізації цифрових трансформацій в Україні

Забезпечення ефективності державної політики в сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства не може бути досягнуто без упровадження цифрових технологій у цій сфері. Політичний процес в сучасній Україні характеризується з рядом особливостей, пов’язаних як із безпековими

факторами та значним зростанням скептичних настроїв у суспільстві, так і з реалізацією нових технологічних можливостей вивчення громадської думки. Значне розширення інтернет-аудиторії різного віку також формує потребу політичної комунікації з користувачами в звичному для них середовищі. Проникнення інтернету в усі сфери суспільного життя залишається загальносвітовою тенденцією, актуальною для нашої держави.

Вплив цифрових трансформацій на політичну участь можуть відбуватись у декількох вимірах, для кожного з яких характерним є використання відповідних засобів та інструментів, до яких Ф. Джиларді відносить: цифрові платформи, електронне голосування та політичний активізм, зокрема протестний рух [52].

Один із ключових напрямків дослідження взаємодії технологій і політики полягає у впровадженні штучного інтелекту в сферу надання державних послуг та використанні цифрових технологій політичному управлінні, що охоплює такі явища, як електронне урядування або «цифрова бюрократія». Серед дослідників, які активно досліджують цю проблему, можна виділити імена К. Хартмана, Г. Вензельбургера, С. Брайна, Дж. Данахера, Р. Кенеді та інших. Зокрема К. Хартман зазначає, що «застосування штучного інтелекту в державних процесах порушує важливе етичне питання стосовно неупередженості алгоритмів при прийнятті рішень та наданні послуг. Це потребує не лише висококваліфікованих фахівців, але й створення алгоритмів, що відповідають стандартам об’єктивності, щоб вони могли коректно взаємодіяти з громадянами [56]. Водночас, дослідники на кшталт Дж. Данахера та Р. Кенеді підкреслюють, що самі алгоритми штучного інтелекту не є абсолютно нейтральними, оскільки вони можуть відображати наявні в суспільстві упередження [41]. Такий підхід може сприяти посиленню дискримінаційних тенденцій, навіть під виглядом об’єктивності, яку повинні забезпечувати алгоритми. Таким чином, для успішності цифрових трансформацій в політиці важливо вирішити ряд проблем, що стосуються

забезпечення рівності громадян, прозорості алгоритмів штучного інтелекту та визначення ролі людини в цьому процесі.

Реалізація політики цифрових трансформацій у найширшому значенні цього поняття передбачає, зокрема, і неминучий перехід до широкого впровадження електронної демократії, значним елементом якої є електронне голосування. Практика електронного голосування – за всієї інноваційності цієї форми взаємодії влади та громадськості – за вивіреного підходу може бути органічно вписана у вітчизняні реалії з урахуванням усіх їхніх історичних, геополітичних, соціальних і культурних особливостей. Поточні світові тенденції демонструють запит використання сучасних цифрових інструментів для проведення виборів на різних рівнях. Подібний досвід мають вже більше двох десятків країн, включаючи таких визнаних світовим співтовариством носіїв розвиненої демократії, як США, Великобританія, Франція, Фінляндія.

П. Скаріні, Ж. Жакет і А. Петітпас вказують, що електронне голосування може значно підвищити рівень участі громадян, особливо тих категорій, представники яких не використовують традиційні методи голосування. Нові зручні способи можуть сприяти збільшенню явки серед менш активних груп населення, тоді як політично активні громадяни, ймовірно, братимуть участь у виборах незалежно від способу голосування [67]. Дослідження електронного голосування на місцевих виборах у західних країнах демонструють позитивні, хоча й незначні зміни в явці виборців. Важливо зазначити, що вплив е-голосування більше проявляється на індивідуальному рівні, активізуючи зазвичай пасивні групи населення. Тобто, чим більше методів участі у виборах доступно громадянам, тим більший шанс на підвищення явки.

Впровадження інструментів цифрових трансформацій, зокрема електронного голосування, може сприяти консолідації суспільства через підвищення доступності та зручності практик політичної участі, супутнього зростання рівня лояльності суспільства до реалізації активного виборчого права громадян. Така інноваційна форма політичного діалогу, як електронні

вибори, окрім іншого, безпосередньо орієнтована на підвищення рівня довіри до інституту виборів.

При цьому сучасне розуміння суті цифрових трансформацій в політиці не обмежується рамками застосування цифрових технологій у діяльності органів влади для автоматизації існуючих політичних процесів. Засоби та інструменти цифрових трансформацій розглядаються насамперед як основа для суттєвої реорганізації діяльності політичних акторів, що призводить до розвитку нових форм взаємодії влади з громадськістю, активного залучення громадян до формування політичного порядку денного і через це до створення нової якості політичної системи.

Так, за допомогою інструменту електронного голосування можливе проведення референдумів на різних рівнях, у тому числі з питань місцевого значення. Цей формат голосування може стати ефективним механізмом медіації низки конфліктів, що викликають широкий суспільний резонанс, оскільки пов’язані з актуальними питаннями політичного та соціального порядку денного. Подібні форми політичної участі можуть, наприклад, сприяти вирішенню резонансних суспільних конфліктів, пов’язаних з питаннями захисту довкілля, культурно-історичної спадщини тощо [28]. Так, формат місцевого референдуму може сприяти медіації конфлікту, що виник на рівні територіальної громади, зокрема локалізації незадоволених мешканців, і крім того, своєчасне проведення референдуму сприяло б підвищенню довіри до представників локальної влади та в перспективі сприяло б врегулюванню конфлікту.

Незважаючи на позитивні оцінки потенціалу засобів та інструментів цифрових трансформацій та очікування їх впливу, зокрема на підвищення політичної активності та зниження абсентеїзму, деякі дослідники висловлюють сумніви щодо питань, пов’язаних з відносинами між формами залученості та сутністю політичної участі, а також мотиваційними аспектами участі громадян у політичному процесі. На цьому фоні важливо підтримувати актуальні темпи цифровізації, зокрема в діяльності політичних інститутів. У

зв’язку з цим недостатньо обмежуватись суто популяризацією засобів та інструментів реалізації цифрових трансформацій, оскільки вважаємо, що це є серйозним упущенням у процесі реалізації завдання переходу до нового технологічного устрою країни та підвищення якості життя її громадян.

В Україні наразі не застосовуються практики е-голосування в силу відсутності як мінімум 3-х складників, до яких В. Крижанівська відносить «відсутність політичної консолідації, надійного інструменту електронної ідентифікації та достатнього ресурсного забезпечення, зокрема, 100%-го забезпечення населення інтернетом» [11]. Та найголовніше – це неможливість проведення виборів в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Сьогодні цифрові технології стали частиною політико-управлінських систем, при цьому слід зазначити, що коректне застосування технологічних мережевих рішень (елементів цифрових трансформацій) дозволяє виконати низку актуальних завдань на користь зміцнення державності: виявити та структурувати суспільно-політичну проблематику та соціальне невдоволення з метою вироблення шляхів усунення причин напруженості, підвищити явку виборців, знизити витрати на проведення голосування, а також залучити до голосування громадян, що знаходяться за кордоном.

Інтеграція цифрових технологій в діяльність політичних інститутів сприятиме зменшенню впливу людського фактору в політичній діяльності. Це, в свою чергу, дозволить, по-перше, знизити ймовірність виникнення помилок; по-друге, зменшити рівень корупції серед політиків; по-третє, підвищити стійкість та спроможність політичних інститутів. Досвід інших країн підтверджує позитивний вплив широкого впровадження цифрових технологій на ефективність політичної діяльності. Зокрема, В. В. Недбай, аналізуючи систему електронної демократії в різних країнах, встановив тісний зв’язок між розвитком демократії на глобальному та національному рівнях і такими світовими процесами, як глобалізація та формування інформаційного суспільства. Вчений також зазначив, що впровадження принципів «електронної демократії» змінює організацію влади та управлінських

процесів, трансформуючи формат взаємодії між державою, громадянами та іншими політичними акторами, а також активізує роль медіа в політичному житті [15, с. 15].

Як нами зазначено у попередньому параграфі, з метою формування та реалізації політики цифрових трансформацій в Україні створено окрему інституцію – Міністерство цифрової трансформації, до компетентенції якого віднесено визначення стратегічних кроків і формування проєктних пропозицій у галузі цифрових трансформацій. Основні напрямки діяльності Мінцифри нами відображено на малюнку 4.

Малюнок 4. Основні напрямки діяльності Міністерства цифрової трансформації

Аналіз звіту Міністерства цифрової трансформації за 2023 рік свідчить, що діяльність означеного ЦОВВ охоплює всі визначені напрямки діяльності та орієнтована на задоволення потреб громадян. Зокрема, портал Дія активно

використовують понад 20 мільйонів осіб. Через цей портал громадяни мають доступ до 115 електронних публічних послуг, і ця кількість постійно зростає. Для забезпечення правового регулювання надання публічних послуг в електронному форматі впродовж 2023 року було розроблено більше 30 нормативно-правових актів [13].

Отже, можна зробити висновок, що в Україні створено ефективну систему інституційного забезпечення політики цифрових трансформацій. Ключовим органом, відповідальним за формування державної політики в цій сфері, є Міністерство цифрової трансформації України. Детальний аналіз повноважень означеного ЦОВВ та його звітів дозволяє підтвердити активний розвиток інновацій у сфері цифровізації, зокрема через реалізацію інформаційної системи «Дія» та інтеграцію інформаційних технологій у різні аспекти суспільного життя країни та її громадян.

Сучасні цифрові можливості спроможні надати нової якості участі в політиці, що, у свою чергу, сприятиме консолідації різних сегментів українського суспільства, зміцненню в очах суспільства репутації інституту виборів через особисту участь та через громадянську дію, якою можуть стати цифрові інструменти голосування. Крім того, практика інтернет-голосування здатна знизити рівень абсентеїзму.

Значимість питань безпеки на державному рівні та посилене опрацювання відповідних правових аспектів дозволяє говорити про наявність у країні технологічної спроможності забезпечення процесів цифрових трансформацій. Не кажучи вже про те, що питання верифікації даних та боротьби з різними видами шахрайства у цій сфері досить ефективно вирішується на галузевому рівні, наприклад, у банківських системах.

Імовірним результатом цифрових трансформацій для політичної системи в цілому є новий рівень зворотного зв’язку та взаємодії з громадянами. Впровадження цифрових трансформацій повністю відповідає завданням євроінтеграційного поступу України. Разом із тим, цифрові трансформації на рівні політичних інститутів потребують глибинного аналізу

перспектив та ризиків, що можуть проявитись як на рівні функціонування держави, так і на рівні взаємодії соціальних і політичних акторів.

Для успішного функціонування моделі цифрових трансформацій, здатної оперативно реагувати на динаміку цифрового середовища, важливим є забезпечення ефективного управління каналами, ресурсним потенціалом власної екосистеми та використання їх у комплексній системній моделі політичної взаємодії на основі підключення до певної цифрової платформи. Для уникнення помилок на шляху цифрових трансформацій політичних інститутів, на наш погляд, потрібно мінімізувати ризики, що виникають внаслідок легковажного ставлення, фрагментарного оновлення, відсутності пріоритизації цілей, одноразових акцій, визначення нереалістичних дедлайнів, поспішного прийняття фінансових рішень, відсутності експертного та консультативного супроводу, недооцінки організаційного фактору тощо. Розглянемо означені фактори більш детально.

Легковажність ставлення виявляється в ігноруванні вимоги сучасності по відношенню до інновацій, що спричиняє дисфункціональність. Фрагментарність оновлення передбачає несистематичну або невпорядковану модернізацію окремих елементів, що не вписується в цілісну екосистему та призводить до зниження ефективності політичного інституту. Пріоритизація цілей дозволяє вибудовувати чітко структуровану стратегію, відповідно до визначених пріоритетів. Одноразове налагодження процесів є недостатнім, потрібно регулярно оновлювати засоби та інструменти. Цифрові трансформації можуть тривати роками, тому потрібно визначати цілі у довгостроковій перспективі. Необхідно здійснити аналіз якості інфраструктури, визначити рівень організаційної гнучкості, окреслити завдання та цілі, і лише після цього приступати до етапу її реалізації.

Окрім помилок, які можуть стояти на заваді цифрових трансформацій в політиці, в Україні існують й інші проблеми. Зокрема, однією з основних є недосконаліть профільного законодавства, що створює перешкоди для ефективного розвитку цифрових технологій. Крім того, важливою проблемою

є інфраструктурні обмеження, зокрема недостатнє покриття країни цифровими інфраструктурами, а також нерівномірний доступ до цих технологій у різних регіонах. Іншим важливим аспектом є екосистемні труднощі, серед яких можна виокремити ослаблену державну політику щодо розвитку інноваційної економіки через російсько-українську війну, повільну трансформацію освітньої системи та недостатнє оновлення методик викладання, що призводить до дефіциту висококваліфікованих спеціалістів, необхідних для активного впровадження цифрових трансформацій. Також існують проблеми в галузі електронного урядування, оскільки впровадження автоматичних процесів та цифрових рішень у сфері державних послуг поки що є досить повільним і недостатньо ефективним, що стримує реалізацію концепції «держави у смартфоні».

Підсумовуючи наголосимо, що аналіз принципів цифрових трансформацій в політиці та факторів, що їх стимулюють, дозволяє уникнути численних помилок і прогалин. Найбільш ефективним підходом до оновлення є розробка цифрової стратегії, яка забезпечить узгодженість усіх етапів реалізації та стандартизацію процесів у цілому, а також гарантуватиме постійну адаптацію до змін під час впровадження. Усвідомлення типових помилок і упущень, що заважають результативній цифровій трансформації, зумовлює пошук шляхів їх вирішення. Для забезпечення ефективності важливо регулярно оновлювати модель, з урахуванням змін, що відбуваються в зовнішньому середовищі. Оскільки успішна цифрова трансформація є довгостроковим процесом, вона вимагає постійної уваги та системного підходу. Ключовим аспектом є орієнтація на реальні потреби та збереження цього фокусу під час прийняття політичних рішень – від стратегічних змін до щоденних оновлень.

2.3. Інтеграція цифрових платформ до системи інструментів діяльності політичних інститутів в Україні

В процесі інтеграції цифрових технологій політичні інститути отримують можливість оновлення методів та інструментів своєї діяльності, випробувати на практиці інноваційні технології та врешті-решт підвищити функціональну ефективність. Втім на практиці політичні актори можуть наражатися на перешкоди у процесі впровадження подібних технологій, що виявляються у нестачі ресурсного забезпечення, насамперед людських і фінансових ресурсів, та відсутності належної підтримки процесів цифрових трансформацій. На практиці це передбачає, що, відповідальні за розробку та реалізацію політики цифрових трансформацій, структури/органи повинні відігравати ключову роль у створенні сприятливих для цифрових практик умов. Це дозволить їм реалізувати цифрові перетворення, враховуючи взаємодію з основними чинниками цифрової політики, а також завдяки впровадженню спеціальних інструментів, що допоможуть подолати існуючі бар'єри. Для цього необхідно розробити та впровадити відповідні механізми та важелі підтримки таких трансформацій.

Досвід численних країн свідчить, що державна підтримка є одним із основних чинників ефективного здійснення цифрових трансформацій. Аналіз основних проблем, пов'язаних із використанням і впливом цифрових технологій, часто залежить від політичних чинників. Формулювання проблеми та вибір технологій їх вирішення залежать не лише від науковців, а й від політичної ситуації та позиції політичних лідерів країни. Вчені в загальному визнають важливість цифрових технологій і цифрового простору в контексті політичних процесів. З кожним роком зростає увага держав до переваг цифровізації в різних сферах соціально-економічного розвитку, а також до потенційних ризиків, які можуть виникнути через надмірне або неконтрольоване використання новітніх технологій.

Цифрові трансформації в політиці та діяльності політичних інститутів – це багатовекторний процес, для якого характерний взаємовплив. Стрімкий

розвиток цифрових платформ, на зразок Apple, Google, Facebook і Microsoft, підвищив їхнє суспільно-політичне та економічне значення в багатьох державах світу і, зокрема, в Україні. Цифрові платформи в політиці орієнтовані на виконання функцій взаємозв'язку між політичними акторами та відкриті для користувачів: споживачів, постачальників послуг, партнерів, розробників додатків тощо. Інтеграція цифрових платформ у різні сфери суспільно-політичного життя спричиняє зростаючу індивідуалізацію громадських інтересів, створення різноманітних ідентичностей і ослаблення традиційних механізмів консолідації громадської думки. У відповідь на виклики цифрової епохи політичні партії починають адаптувати свої стратегії до моделей, властивих цифровим платформам, що призводить до зростання проявів популістських тенденцій.

Незважаючи на поступовість змін і традиційні орієнтації українського суспільства, цифрові технології поступово починають все більше впливати на нашу реальність. Однією з головних форм розвитку цифрових трансформацій в глобальному масштабі є цифрові платформи, що набувають дедалі більшого значення та впливу на різноманітні сфери життя.

Оскільки політичні тенденції виявляються по аналогії з економічними, для того щоб зрозуміти їх достатньо пригадати найбільші холдинги світу, і стає очевидним, що на перших позиціях опиняються не енергетичні гіганти чи автоконцерни, а великі глобальні цифрові платформи – так звані big tech, чия бізнес-модель зосереджена на даних і цифровому інтелекті. Означені платформи виникли внаслідок трансформації специфікації бізнесу. Спочатку вони були або інтернет-компаніями (на кшталт Google чи Facebook), або розробниками програмного забезпечення (Apple, Microsoft). Варто зазначити, що підприємства, які інтегрують можливості цифрових платформ у свою діяльність, впродовж останнього десятиліття значно збільшили свої розміри та масштаби. При цьому процеси повної цифровізації продуктів, послуг та бізнес-процесів істотно змінюють глобальний економічний, а отже, і політичний ландшафт.

Аналіз особливостей інтеграції цифрових платформ до системи інструментів діяльності політичних інститутів в Україні доречно розпочати з означення змісту поняття «цифрова платформа». Систематизація підходів вітчизняних і зарубіжних науковців дозволяє нам визначити цифрові платформи як «складні інформаційні системи, які забезпечують виконання функцій взаємозв'язку між учасниками ринків і є відкритими для користувачів: клієнтів, партнерів, розробників додатків, постачальників послуг та агентів» [10]. Дослідження індексу сприйняття демократії засвідчило, що громадяни 53 країн світу позитивно оцінюють вплив великих технологічних концернів на розвиток демократії [63].

Досліджуючи політичні комунікації політиків і партій, політичні зв'язки з громадськістю й активність громадян ресурсами цифрових технологій, О. Кельм, У. Бернхард, М. Доле, М. Ессер, Дж. Стрьомбакта доводять, що вибір платформи та форматів комунікації може по-різному впливати на аудиторії та їх сприйняття [60]. Політичні актори активно залучають цифрові платформи до своєї діяльності, що значно розширює їхні можливості для комунікації. Використовуючи власні ресурси та інструменти PR у мережі, вони здатні привертати увагу традиційних засобів масової інформації та формувати медійний порядок денний [73].

В означеному контексті особливу увагу варто приділити різниці впливів великих технологічних корпорацій на демократію серед громадян західних країн та Східної Європи загалом і України, зокрема. Найбільш критично до впливу таких компаній ставляться громадяни США, Великобританії, Данії, Нідерландів та інших розвинутих держав. Водночас в Україні громадяни, на відміну від представників західних країн, не відчувають такого значного негативного впливу. Проте це не означає, що такого впливу взагалі немає. Навпаки, якщо розглядати вплив соціальних медіа, зокрема Facebook, в Україні, то він є суттєвим. Однак згідно з Індексом сприйняття демократії, українці, на відміну від американців, здебільшого сприймають соціальні медіа

як позитивний фактор для розвитку демократії, що свідчить про недостатнє усвідомлення потенційних ризиків.

Дослідники одностайні в оцінці зростаючої ролі цифрового середовища та технологій у сферах PR і політичної комунікації. Сучасні інструменти, що стали доступними завдяки цифровим трансформаціям, можуть бути дієвими як для моделювання зв'язків із громадськістю, так і для збільшення можливостей громадянської участі в політичних процесах, а також для проведення політичних кампаній. Оскільки ці технології вже активно застосовуються політичними гравцями, наукове дослідження може допомогти оцінити їхній вплив, ефективність та виклики, які вони створюють у політичному житті.

Міжфракційна робоча група Верховної Ради IX скликання, яка займається розробкою проєкту Закону «Про політичні партії», стикається з рядом серйозних труднощів у контексті функціонування політичних партій в Україні. Проблеми, що виникають, стосуються не лише впливу олігархів і великих бізнесменів, а й переважання лідерських партій та персоналізму в політиці [18]. В таких умовах важливо не недооцінювати роль цифрових технологій, зокрема розвиток цифрових платформ, у політичному процесі та впливі на партії. Проблема полягає не в тому, як і в яких цілях політики та партії використовують ці технології. Куди більш важливим є те, що і політичні партії, і політика в цілому поступово інтегруються в цифрову реальність. Саме цифрові технології все більше визначають характер політичного процесу та структури політичних інститутів, примушуючи їх адаптуватися до нових умов.

Партії, у випадку їх спроможності/здатності агрегувати суспільні інтереси, виконують важливу роль у функціонуванні масової демократії. Однак впродовж останніх трьох десятиліть інформаційна революція, зокрема розвиток інтернету, призвела до значних змін у структурі суспільних інтересів, що стали більш індивідуалізованими. Поява цифрових платформ і соціальних мереж значно посилила цей процес. Як наслідок, партії втрачають здатність ефективно об'єднувати групові інтереси та розробляти політику, орієнтовану

на реальні потреби громадян, що веде до зниження їхньої соціальної підтримки та стійкості.

Для того, щоб адаптуватися до умов цифровізації, політичні партії стають все більш орієнтованими на популізм та активно шукають підтримку серед мас, застосовуючи стратегії, подібні до моделей роботи цифрових платформ. Демократичні інститути, що мають електоральний характер, стають залежними від громадської думки. Раніше формування суспільної думки було процесом, у якому важливу роль відігравали журналісти, експерти, громадські організації та лідери думок. Однак у епоху соціальних мереж і цифрових платформ громадська думка стала набагато більш мінливою, неясною та швидко змінною. Це змушує політичні партії, політиків та інституції, залежні від електоральної легітимності, постійно брати участь у циклі медіа-реакцій, інформаційних кампаній, пропаганди та гібридних війн, замість того, щоб зосереджуватися на стратегічному розвитку, конкуренції ідей та програм.

Осередок стабільності в умовах сучасної Європи представлений лише інститутами Європейського Союзу, що не підпадають під вплив прямої політичної конкуренції, зокрема, тими, які функціонують на принципах меритократії та стратегічного планування. Однак існує побоювання, що це становище може змінитися. Гібридна війна, яку ведуть окремі ревізіоністські держави, поступово підриває основи ЄС. Політичні партії та їх лідери дедалі більше втрачають свою роль у формуванні стратегії та публічної ієрархії. І хоча ієрархія не зникає, вона стає менш очевидною для громадськості, що робить її менш помітною і, таким чином, потенційно більш небезпечною.

Технологічний прогрес цифрових платформ, посилений розвитком нейромереж та штучного інтелекту, робить їх потенційною альтернативою традиційним політичним партіям та політичній системі в контексті формування політик і взаємодії з громадянами. Індивідуалізація інтересів і ідентичностей ставить під сумнів подальший розвиток партій та традиційної політики, заснованої на принципах владарювання партіями, оскільки лише технології, зокрема цифрові платформи, здатні працювати з все більш

індивідуалізованими потребами. Цей процес вже можна спостерігати у бізнес-сфері, де відбувається індивідуалізація споживчих вподобань та кастомізація послуг. Очевидно, що зростання популістських партій є лише проміжним етапом на шляху від класичної партійної політики до політики цифрових платформ.

Загроза, що виникає внаслідок таких ініціатив, особливо актуальна у контексті оголошених планів засновника Facebook, Марка Цукерберга. Він має намір не лише змінити назву компанії на Метавсесвіт/MetaUniverse, але й створити нову, тривимірну віртуальну реальність, де користувачі зможуть отримувати аватари та мати різноманітні ідентичності [77]. Така концепція становить серйозний виклик для політичних систем, що орієнтуються на реальні потреби та ідентичності своїх громадян.

Такий процес віртуалізації реальності здатен призвести до серйозного дисбалансу функціонування політичних інститутів, які втратять здатність ефективно реагувати на потреби громадян і забезпечувати раціональну комунікацію з електоратом. Занурення в віртуальний простір може також сприяти повній десоціалізації громадян. Замість традиційного розуміння громадянства, індивіди можуть перетворитися на окремі елементи в межах Метавсесвіту, позбавлені реальної політичної та громадянської автономії.

Один з важливих аспектів розвитку цифрових платформ стосується обробки персональних даних. Хоча регулювання в цій сфері посилюється, особливо в країнах Європи, спостерігається тенденція, що концепція тривимірного Інтернету та віртуалізації, пропагована цифровими медіа, тісно пов’язана з їхнім прагненням уникнути існуючих регуляторних обмежень у сфері захисту особистої інформації. Це дозволяє створювати віртуальне середовище, де межа між колективним та індивідуальним стає все більш розмитою. Постає питання: що таке індивідуальність у світі, де у людини можуть бути не лише віртуальні аватари, а й численні цифрові ідентичності?

Загрози для сучасної демократії, а також прав громадян, значно посилюються в умовах геополітичної турбулентності. Для прикладу,

інтенсифікація міграцій в умовах російсько-української війни є закономірним процесом, який заразом супроводжується масштабною цифровізацією, що призводить до створення бази даних, яка містить інформацію про українських мігрантів. Процес ідентифікації громадян набуває значного прискорення. Один із показових прикладів – платформа «Дія», кількість користувачів якої, постійно зростає.

Держави, які визнають зростаючий вплив великих цифрових платформ, намагаються вчасно зреагувати та вступити з ними в конкурентну боротьбу. Для цього вони застосовують кілька підходів:

– по-перше, ведення регулювання цифрових платформ;

– по-друге, проведення антитрастової політики з метою боротьби з монополізацією певних сегментів ринку цифровими платформами;

– по-третє, створення національних цифрових платформ, що дозволяють контролювати громадян та зберігати можливість впливу, а також підвищувати якість державних послуг, роблячи їх більш зручними для користувачів.

Така політика держав розглядається як механізм стримування зростання політичного впливу технологічних компаній та цифрових платформ. Вона також може виконувати роль конкурентної стратегії в контексті можливого розвитку цифрових диктатур, як у Китаї чи рф, із метою протидії гібридним загрозам з боку цих країн. Одночасно відбувається посилення заходів проти монополізації цифрових платформ, зокрема через інструменти електронної демократії, забезпечення прозорості у процесах прийняття рішень органами влади, розвиток взаємодії з громадськістю, а також через впровадження колективних форм користування даними, прийняття рішень та вироблення політик тощо. У цьому контексті Україна демонструє значний прогрес, зокрема в таких напрямках, як громадські бюджети, відкриті дані, петиції, консультації та електронні контактні центри.

Втім проблемою залишається реальна взаємодія у процесі формування політик та ухвалення рішень на рівні держави і місцевого самоврядування. Крім того, необхідно вжити додаткових заходів для забезпечення прозорості

роботи цифрових платформ та зміцнення систем захисту персональних даних. Громадяни позбавлені прямого доступу до процесу розробки політик та можливості впливати на діяльність органів влади. Для України це питання є надзвичайно важливим, з огляду на особливості медіасистеми, де значну роль відіграють олігархічні телеканали, друковані видання та інтернет-ресурси.

Більш того, негативний вплив традиційних медіа значно посилюється завдяки соціальним мережам та новим кросплатформам для обміну повідомленнями, таким як Telegram, де також функціонують інформаційні канали. Ці платформи спотворюють громадянську культуру, часто підриваючи процеси формування спільних інтересів громадян, сприяючи поширенню фейкової інформації та маніпулюючи суспільною думкою. Особливо цікаво, що в західних країнах, зокрема в США, соціальні медіа поступово втрачають довіру з боку користувачів, які починають усвідомлювати деструктивний характер алгоритмів цих мереж [63].

В українському суспільстві соціальні медіа часто сприймаються більше позитивно, ніж негативно. Це зумовлено розширенням глобальних цифрових платформ, які активно охоплюють українську аудиторію. Наприклад, на початок 2024 р. в Україні було близько 14 мільйонів користувачів Facebook, 12,4 мільйонів – Instagram, а загальна рекламна база Facebook досягла 22 мільйонів [33]. Крім того, соціологічні дослідження демонструють зростання чисельності громадян, які отримують політичну інформацію через соціальні мережі. Важливим є також зростання користування месенджерами, які поступово стають новими масмедіа [33].

У підсумку зазначимо, що означені тенденції та статистичні дані засвідчують поступовий вплив цифрових платформ на українське суспільство. Прийняття законопроєкту «Про хмарні технології» в найближчому майбутньому буде сприяти подальшому розвитку цифрових платформ, технологій штучного інтелекту, а отже й інтеграції цифрових платформ до системи інструментів діяльності політичних інститутів. Це, без сумніву, відкриває нові можливості, але також створює низку викликів, які, на жаль,

поки що недостатньо простежуються. У цьому контексті особливе значення набуває розробка законодавчих ініціатив для захисту персональних даних. Наразі в Україні вже зареєстровано законопроєкт, який регулює різні аспекти використання персональних даних. Однак він не охоплює важливу сферу – політичне використання таких даних, зокрема під час виборчого процесу. Це є важливою частиною регулювання, яку враховують, наприклад, у Великобританії. Тому питання забезпечення належного правового регулювання цифрових платформ та захисту персональних даних потребує особливої уваги з боку знормотворців.

РОЗДІЛ 3
ІНТЕГРАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ПОЛІТИКИ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ (НА ПРИКЛАДІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ)

3.1. Цифровізація процесу організації діяльності Верховної Ради України

Розвиток інформаційного суспільства та цифрові трансформації спонукали Верховну Раду України, як представницький орган політичної державної влади, застосовувати інноваційні цифрові форми, методи та технології у своїй діяльності та організації діяльності народних депутатів України [22]. Цифрові технології мають надзвичайно потужний потенціал оптимізації організаційних та комунікаційних процесів в парламентському середовищі та його взаємодії з зовнішнім середовищем. До Другої світової війни більшість парламентів світу надавали депутатам доступ лише до конференц-залів, парламентської бібліотеки та невеликого адміністративного персоналу [35]. З часом, у депутатів з'явився бюджет для найму особистих помічників, вони стали отримувати більшу підтримку від співробітників, прикріплених до парламенту або партійних груп. Після Другої світової війни депутати в західних демократіях зіткнулися зі збільшенням навантаження. Збільшувалася кількість прийнятих законів, вони ставали складними, контроль і нагляд вимагали економічних і статистичних знань, виборці, інститути громадянського суспільства та лобі посилили тиск на депутатів. Потрібна була більш активна робота зі ЗМІ.

Європейські парламенти були одними з перших, хто почав використовувати телеграф, телефон, радіо, телебачення, Інтернет та соціальні медіа, а також інновації, які значно полегшували роботу та комунікацію, такі як друкарські верстати, друкарські машинки, мікрофільми, комп'ютери, копіювальні апарати, бази даних, офісне програмне забезпечення, а останнім часом і штучний інтелект [47 р. 106]. Крім того, сьогодні жодна функція

парламенту не може виконуватися належним чином без належних знань та інформаційних ресурсів. У суспільстві знань та цифрових технологій представницькі асамблеї функціонують у своєрідній інфосфері, яка сама досягла безпрецедентного ступеня складності [49, 2014].

Тому не випадково, що парламенти світу проявляють особливий інтерес до технологічних та цифрових інновацій з кількох причин. По-перше, депутати, які претендують на переобрання, цінують будь-які засоби, за допомогою яких вони можуть бути більш ефективними у своїй роботі, чи то у своєму виборчому окрузі, чи то в парламенті. По-друге, парламенти стурбовані своєю конкурентоспроможністю перед урядом, оскільки останній має набагато більше ресурсів, у тому числі цифрових. Внутрішня конкуренція між різними партійними групами всередині парламенту також є стимулом для використання цифрових технологій у сфері комунікації, офісної роботи, збору даних та досліджень. По-третє, парламенти активно обмінюються між собою інформацією про те, як підвищити ефективність та результативність своєї роботи, особливо за допомогою нових технологій. По-четверте, впровадження цифрових технологій у парламентах пов'язана з прозорістю політичної діяльності, яка відповідає змісту їх представницької функції [47, p. 106].

Як показує практика, темпи та масштаби цифровізації парламентів сьогодні у світі дуже різняться. Сьогодні штучний інтелект активно використовується в архівному відділі Європейського парламенту, в Сенаті Італії при класифікації законів, в Комітеті майбутнього парламенту Фінляндії, в парламенті Південно-Африканської республіки цифрові технології використані для функціонування чат-ботів для депутатів, в Палаті представників США цифрові технології є основним інструментом порівняння законопроєктів, у Парламенті Нідерландів цифрові технології є інструментом генерування автоматичної звітності, у Національній раді Японії парламентські служби за допомогою штучного інтелекту здійснюють аналіз цифрових медіа [68]. Національні парламенти Австрії, Бразилії, Чилі, Естонії, Греції, Литви, які активно досліджують та впроваджують цифрові інновації у сфері цифрової

взаємодії [68]. Але, одночасно, є парламенти, які обмежуються створенням веб-сайтів, підтриманням мінімального потоку електронної комунікації з громадянами та впровадженням елементів електронного документообігу в парламенті.

Цифровізація парламентської діяльності не сприяє, а саме забезпечує: по-перше, відкритість та прозорість парламентської діяльності (наприклад, шляхом використання додатків для дослівної фіксації та запису засідань в Естонії та Японії); по-друге, ефективність парламентської роботи, наприклад, через цифровізацію законодавчого процесу (Боснія і Герцеговина, Бразилія, Данія, Чехія та Естонія); по-третє, зв'язки з громадськістю та участь громадянського суспільства у парламентській діяльності, наприклад, застосування цифрових технологій для аналізу електронних петицій та електронних консультацій у Бельгії, Люксембурзі, Естонії та Європейському парламенті; по-четверте, модернізацію парламентської інституційної комунікації, наприклад, відкриття парламентів для соціальних медіа та покращення використання подкастів і парламентських телевізійних програм; по-п’яте, доступність парламентських документів через створення платформ відкритих даних (Індія, Корея та Франція) [39, с. 12].

Цифровізація процесу організації діяльності Верховної Ради України тісно пов’язана з професіоналізацією політичного життя [47, p. 106], яка вимагала цифрової професіоналізації парламентської діяльності. Цифрові трансформації здатні сприяти професіоналізації парламентської діяльності в таких напрямах:

По-перше, професіоналізація цифрового забезпечення організаційної підтримки діяльності народних депутатів України. Використання Апаратом Верховної Ради України та Дослідницька служба Верховної Ради України цифрових технологій здатне підвищити якісний рівень організації засідань, надання матеріально-технічної допомоги народним депутатам, експертних досліджень, записів засідань, юридичних консультацій, вимірювань

громадської думки, комунікації з громадськістю та парламентами інших держав [39, p. 15].

По-друге, цифровізація алгоритмів підготовки висновків з вузьких проблем, що потребують глибоких знань. Як правило, депутати Верховної ради України не володіють надто вузькими знаннями в сіх сферах функціонування українського суспільства. Складні питання у низці сфер життя (економічній, бюджетній, фінансовій, безпековій) потребують експертної оцінки, оскільки більшість сучасних державних політик (клімат, охорона здоров'я, енергетика та цифровий перехід) зосереджені на виборі, який можна обґрунтовано зробити лише на основі високотехнічного розуміння складових будь-якого альтернативного варіанту [68, p. 131]. Таким чином, створюються передумови для формування цифрової експертократії – системи, заснованої на силі знань експертів.

По-третє, останніми роками спостерігається різке зростання контактів та обміну досвідом між науковими підрозділами парламентів усього світу, що призвело до появи міжнародних мереж, таких як Європейський центр парламентських досліджень та документації, створений у 1977 р. Ідеї, досвід та кращі практики між парламентськими апаратами в Європі з питань, що становлять спільний інтерес, для зміцнення тісної співпраці між парламентськими службами для збору, обміну та оприлюднення результатів досліджень. Верховній Раді України це дозволить вивчати досвід інших країн та впроваджувати найбільш відповідні національній парламентській моделі цифрові технології організації парламентської діяльності. Наприклад, цифрова трансформація парламенту Ірландії розрахована на 11 років і включає 7 програм з понад 100 проєктами до 2027 року [44, p. 303].

Перспективою для Верховної ради України є застосування цифрових технологій для забезпечення всіх етапів законотворчої діяльності, яка є однією з основних функцій українського парламенту. Стадія правотворчої ініціативи передбачає обмежена коло суб'єктів такої ініціативи, які в умовах цифрових трансформацій мають набувати відповідних цифрових компетенцій. Завдяки

цифровим технологіям саме на етапі законотворчої ініціативи можливі реальні зміни. Але є і небезпека для влади – декларативний характер інституту народної (громадської) правотворчої ініціативи може підвищити рівень правового нігілізму суспільства, створити бар'єри між суспільством і державою, що призведе до недовіри до дій влади. На нашу думку, тільки за умови нормативного затвердження прозорого цифрового алгоритму загальнонаціонального обговорення проєктів нормативно-правових актів, можуть бути створені «майданчики для громадянського діалогу», за допомогою яких можна публічно висловити свою громадянську позицію та бути почутим владою.

Таким чином, цифровізація діяльності Верховної Ради України здатна розширити її до формату дискусійного форуму, який об'єднує і спрямовує діяльність всього спектру інститутів громадянського суспільства і наукових установ, сприяє формуванню волі народу шляхом відкритих, демократичних за формою і змістом дебатів і дискусій, і на його основі приймати відповідні рішення, формувати європейську систему українського національного законодавства. В даному контексті для народних депутатів України особливої ваги набувають цифрові технології сситематизації, узагальнення та кодифікації результатів обговорення проєктів нормативно-правових актів на рівні всіх етапів законодавчої ініціативи. Також цифрові технології можуть сприяти генеруванню альтернативних законодавчих ініціатив із сукупності офіційно запропонованих позицій, що перебувають у полі нормативного регулювання.

На етапі підготовки проєкту нормативно-правового акту можливості використання цифрових технологій можуть бути застосовані, наприклад, у процесі аналізу його тексту, а саме: застосованої термінології, варіантів версій нормативно-правових актів; назви та нумерація структурних підрозділів, використання посилань, положення про набрання чинності [39, p. 234]. Тут цікавий досвід Європаралменту, який опирається на принцип цифрової обробки існуючих нормативно-правових актів при підготовці проєктів нових

нормативно-правових актів, довідкової правової інформації, що міститься в цифрових інформаційних та правових ресурсах. Тексти законів і підзаконних актів регулярно піддаються обґрунтованій критиці за неоднозначність, невизначеність, двозначність вживаних в них термінів і визначень, тому цифрова лінгвістична експертиза проєкту нормативно-правового акту фахівцями сприятиме зменшенню кількості допущених помилок.

Варто зазначити, що комунікація між державними установами, науковою спільнотою та інститутами громадянського суспільства шляхом використання інформаційних та цифрових технологій може мати значний вплив на підвищення якості правових норм. Але, в свою чергу, це станеться, якщо законодавчо буде визначений прозорий, зрозумілий алгоритм такої взаємодії. Ми вважаємо, наприклад, що інститут незалежної антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проектів виявився неефективним та незатребуваним юридичною спільнотою саме через свою неопрацьованість та декларативність. Також науковці пропонують нові етапи законодавчого процесу, пов'язані з цифровізацією, а саме: оцінка ступеня складності тексту нормативно-правового акту та прогноз якості правозастосовної практики та оцінка змін, внесених у процесі розгляду законопроєкту. Необхідність такого етапу зумовлена наявними в нинішній моделі законодавчого процесу недоліками, які дають змогу за допомогою поправок змінити концепцію окремого законопроекту або фактично врегулювати зовсім іншу сферу суспільних відносин» [39, p. 317].

Ще одна цікава ідея стосується цифровізації правової системи шляхом використання штучного інтелекту для виявлення застарілих норм, неробочих, а також неефективних і неоднозначних норм для створення онлайн-кодів та машинозчитуваної мови нормотворчості і використання штучного інтелекту для аналізу змісту нормативно-правових актів [39, p. 415].

На завершальному етапі законотворчого процесу – етапі офіційної публікації та набрання чинності нормативно-правовим актом – використання цифрових технологій означає, що джерелами офіційного видання є не лише

офіційні друковані видання, а й розміщення нормативно-правових актів на Офіційному інтернет-порталі правової інформації. Така практика склалася в більшості європейських держав.

Беззаперечним є той факт, що цифрові технології парламентської діяльності змінюють суспільно-політичну реальність, даючи змогу вдосконалювати багато процесів у сфері управління суспільством і державою, підвищувати ефективність юридичних процедур. Це стосується і певної трансформації правотворчого процесу. Досвід використання цифрових технологій парламентської діяльності в Україні є незначним, але він активно обговорюється в науковому співтоваристві та національному політикумі, що вказує на позитивні перспективи поширення цифрових технологій з метою оптимізації алгоритмів організації парламентської діяльності.

3.2. Цифрові інструменти взаємодії та комунікації в парламенті

Будучи важливою ланкою та індикатором специфіки парламентського політичного процесу, сталості політичного розвитку демократії, парламентська комунікація визначає комплекс особливостей системи взаємодій між суб'єктами та об'єктами політики, сприяє врегулюванню політичних та внутрішньопарламентських конфліктів та запобіганню політичним кризам. Ефективність політичної комунікації дозволяє оцінювати ефективність та результативність інституту парламентаризму. Таким чином, пошук оптимальних каналів парламентської комунікації є одним із ключових завдань подолання кризи сучасного парламентаризму.

Прискорений розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, що відбувся в кінці XX – на початку XXI ст., визначив характер переходу до інформаційного суспільства, описуваний у межах теорій Е. Тоффлера. Він характеризується прогресуючим зростанням ролі інформації в соціумі. Інновації інформаційно-комунікаційного середовища ставить нові завдання, що необхідно вирішити з метою налагодження парламентської комунікації. Сьогодні, коли відбувається перенесення комунікаційних

процесів із реального політичного середовища у віртуальне, постає запитання про ефективність використання цифрових каналів комунікації у Верховній Раді України. Загалом, поняття «комунікаційний канал» можна визначити засобом цілеспрямованого передання інформації у процесі комунікаційної діяльності [1, с. 231].

В Комунікаційній стратегії Верховної Ради України визначає канали парламентської комунікації через їх диференціацію на медійні та немедійні, які не завжди підпорядковані парламенту [8]. Також документ розподіляє наявні канали комунікації на первинні (медійні та немедійні) та вторинні (на публічному та політичному рівні) (Таблиця 1)

Таблиця 1

Канали комунікації Верховної Ради України

ПЕРВИННІ КАНАЛИ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ	
Медійні	**Немедійні**
Парламентський телеканал «Рада»; Газета «Голос України» Веб-ресурси парламенту сторінки в соціальних мережах Голови, комітетів, прес-служби, Апарату Верховної Ради України	прес-брифінги, прес- конференції та повідомлення для преси; розсилки; зустрічі з представниками українських та іноземних організацій, представниками громадськості; зустрічі з представниками міжнародної дипломатії; спільні заходи за участю громадськості, ЗМІ та/або представників міжнародних організацій; зустрічі з представниками органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування; зустрічі парламентаріїв з виборцями, прийом виборців, робота в о кругах; екскурсії в приміщенні Верховної Ради У країни; Інтернет
ВТОРИННІ КАНАЛИ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ	
На публічному рівні	**На політичному рівні**
Українські ЗМІ (національні та регіональні) та акредитовані журналісти; іноземні ЗМІ; Сайти та сторінки в соціальних мережах неурядового сектора	Парламентарі; Депутатські фракції (групи); Комітети Верховної Ради України

Досліджуючи канали парламентської комунікації ми не можемо не згадати про неформальні засоби передання інформації. Стимулювання

зростання значущості повідомлень, які виникають на рівні міжособистісного спілкування, зазвичай виникає в умовах падіння довіри до офіційних джерел інформації. Під неформальною комунікацією розуміється передання інформації між людьми і групами, яка не контролюється ззовні формальними інституціями. Неформальна комунікація відрізняється тим, що вона не піддається жорсткому контролю, тому складно спрогнозувати результат її впливу на аудиторію [31].

Основними перевагами, якими наділені цифрові канали комунікації є: по-перше, доступність інформації для широкого загалу; по-друге, реалізація принципу відкритості парламенту; по-третє, інтерактивність як можливість двосторонньої взаємодії з реципієнтами парламентської комунікації; по-четверте, незалежність, що означає відносну самостійність в отриманні інформації.

В умовах сучасного цифрового суспільства значення набуває не відстань, а складність і обсяг переданої інформації, а цю функцію найкраще реалізують цифрові засоби комунікації [19]. Таким чином, сучасні цифрові канали парламентської комунікації зумовили набуття комунікаційним процесом нових характеристик, що відображають швидкість поширення інформації, оперативність отримання зворотного зв'язку.

Останні тенденції організації парламентської комунікації свідчать про те, що сучасні канали комунікації в українському парламенті стрімко розвиваються і приходять на зміну традиційним. Так, на законодавчому рівні передбачений перелік інформаційних та цифрових ресурсів ВРУ, що мають містити інформацію про всі законодавчі ініціативи та законопроєкти; всі закони України, постанови ВРУ, міжнародні договори України; пленарні засідання ВРУ та парламентські слухання; структуру, керівництво, склад депутатського корпусу ВРУ; депутатські фракції і групи, комітети та комісії ВРУ; діяльність комітетів ВРУ; діяльність тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій ВРУ; проведення перевірки відповідно до Закону У країни «Про очищення влади»; господарсько-фінансову діяльність ВРУ;

доступ до публічної інформації; порядок доступу громадян до від критих пленарних засідань ВРУ; висвітлення діяльності ВРУ у ЗМІ; бібліотечно-бібліографічні ресурси ВРУ; діяльність Апарату ВРУ [19].

На нашу думку, перспективним напрямом зростання ефективності використання сучасних каналів парламентської комунікації є розвиток найбільш інтерактивних, заснованих на цифрових технологіях, зокрема сторінок в соціальних мережах та блогів. Зауважимо, що функціональне призначення соціальних мереж із точки зору використання в межах парламентської комунікації подвійне: з одного боку, соціальні мережі виконують комунікативну функцію, яка є однією з найважливіших для суспільства; з іншого – соціальні мережі використовуються суб'єктами політичного та парламентського процесів для створення і просування свого іміджу.

У межах нашого дослідження соціальні мережі розглядаються потужним ресурсом налагодження зворотного зв'язку з представниками та організаціями громадянського суспільства, консолідуючи широку аудиторію на вирішенні певних проблем, а також підтримки позитивного іміджу парламенту.

Цифровізація комунікації комітетів ВРУ у соціальних мережах є важливим аспектом забезпечення відкритості, прозорості та поінформованості громадян про важливі законодавчі та нормативно-правові рішення. Це допомагає в зміцненні довіри між парламентом та громадянами, залучати широку громадськість до розв'язання нагальних питань, пов'язаних парламентською діяльністю. У період дії правового режиму воєнного стану, коли потреба у швидкому поширенні оперативної інформації є особливо актуальною, системна та наскрізна комунікація комітетів Верховної Ради України у соціальних мережах набуває особливо важливого значення. Проаналізуємо використання цифрових інструментів комунікації Комітету ВРУ з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування (далі – Комітет) [7].

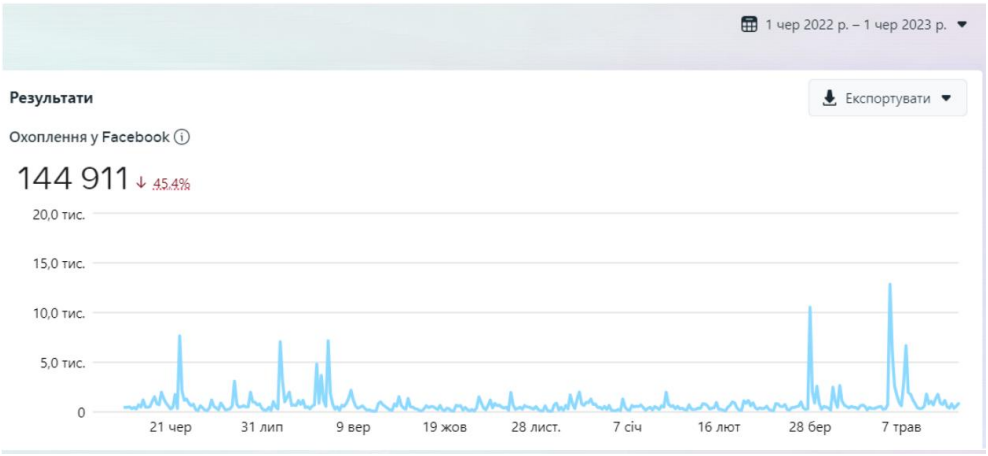
Упродовж 2022–2024 рр. років відбувалося підсилення комунікаційної спроможності даного Комітету за допомогою інтеграції окремих елементів цифрових комунікацій. Зокрема, Комітет дотримувався уніфікованої бренд-стилістики при підготовці всіх візуальних матеріалів для соціальних мереж, використовує спеціально розроблені шаблони, які були створені після отримання доступу до pro-версії сервісу Canva. Цей цифровий інструмент надає змогу, маючи мінімальні дизайнерські навички оперативно готувати якісні візуальні продукти. Зауважимо, що на думку експертів, саме використання цифрових технологій в організації діяльності, дозволили Комітету увійти до першої пятірки парламентських комітетів Верховної ради України за показниками прозорості та відкритості діяльності (Малюнок 4 [5]).

Зважаючи на те, що в на рівні платформ соціальних мереж відбуваються неперевні динамічні зміни, пов’язані з постійним оновленням трендів цифровізації та алгоритмів поширення контенту, рекомендації щодо цифрового контенту політичних інститутів потребують постійного перегляду та актуалізації. Комітет комунікує через такі цифрові канали онлайн-комунікації: Facebook, на якому станом на червень 2024 мав 4,3 тис. підписників; Youtube – 997 підписників; Сайт, на якому здійснюється облік відвідувачів.

Проаналізувавши статистику сторінки Комітету у Facebook, нами з’ясовано, що 75 % дописів на сторінці охоплюють від 300 користувачів до 500 користувачів. Вдвічі більше охоплення мають дописи з хештегом «#новини_комітету», публікації про ухвалені закони, минулі виїзні засідання та анонси офіційних візитів. Загальне охоплення сторінки Комітету у Facebook за знизилось на 45,4 % в період із червня 2022 р. до червня 2023 р., порівняно з аналогічним періодом у 2021–2022 рр. (Малюнок 5 [5]). На нашу думку, це пов’язано зі зміною фокусу уваги громадян України до інших, більш актуальних проблем парламентської діяльності.

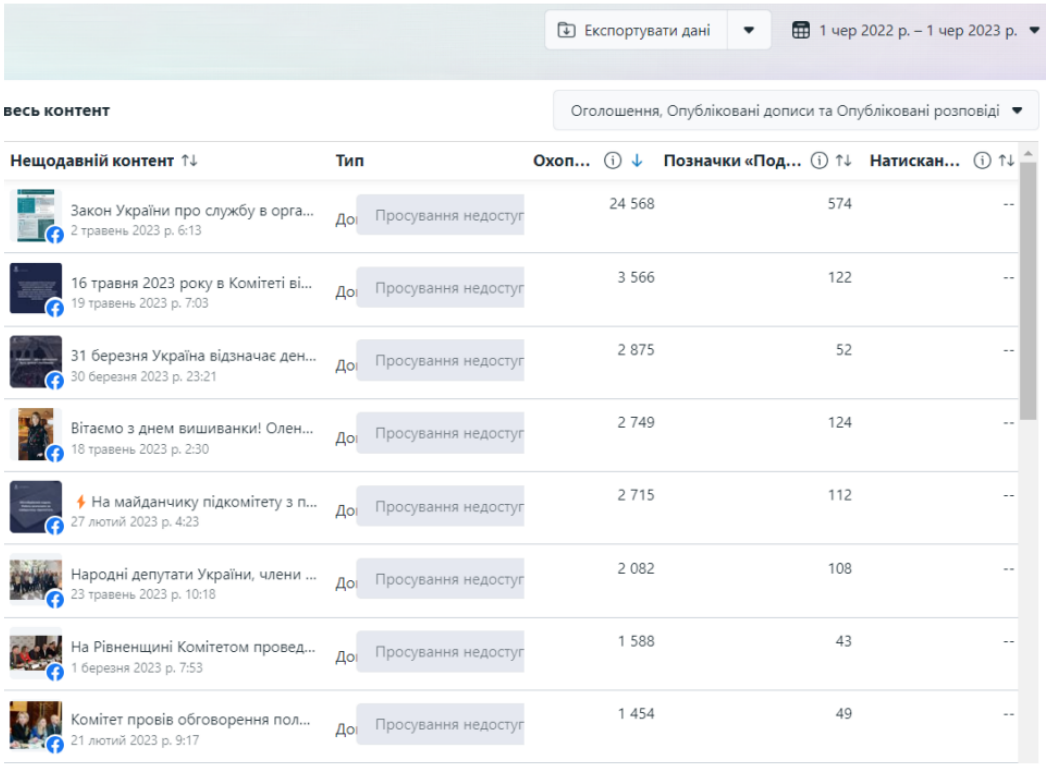
Малюнок 4. Місце Комітету ВРУ з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування в структурі індексу відкритості, 2022

Малюнок 5. Загальне охоплення сторінки Комітету ВРУ з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування в структурі індексу відкритості у Facebook, 2022

Найпопулярніші дописи на Facebook-сторінці Комітету наведені на Малюнку 6 [5]. Варто зауважити, що публікація від 2 травня 2023 р., який присвячений ухваленню нового Закону України «Про місцеве

самоврядування», увійшов до п’ятірки дописів, що здобули найбільшу увагу користувачів сторінки Комітету у Facebook за увесь період її існування.

Малюнок 6. Структура цифрового контенту Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування у Facebook, 2022–2023

Аналіз даних Малюнку 6 вказує на те, що цифровий контент Комітету у Facebook може бути поділений на три макрогрупи:

Перша магкрогрупа – це цифровий контент, в якому відображена діяльність Комітету, тобто інформація про засідання, звернення, пропозиції, роз'яснення законів для громадян. Але тут, у вимірі двох часових відрізків (червень 2021 р.– червень 2022 р. та червень 2022 р.– червень 2023 р.) ми зафіксували зниження частки такого цифрового контенту з 87 % до 75 %.

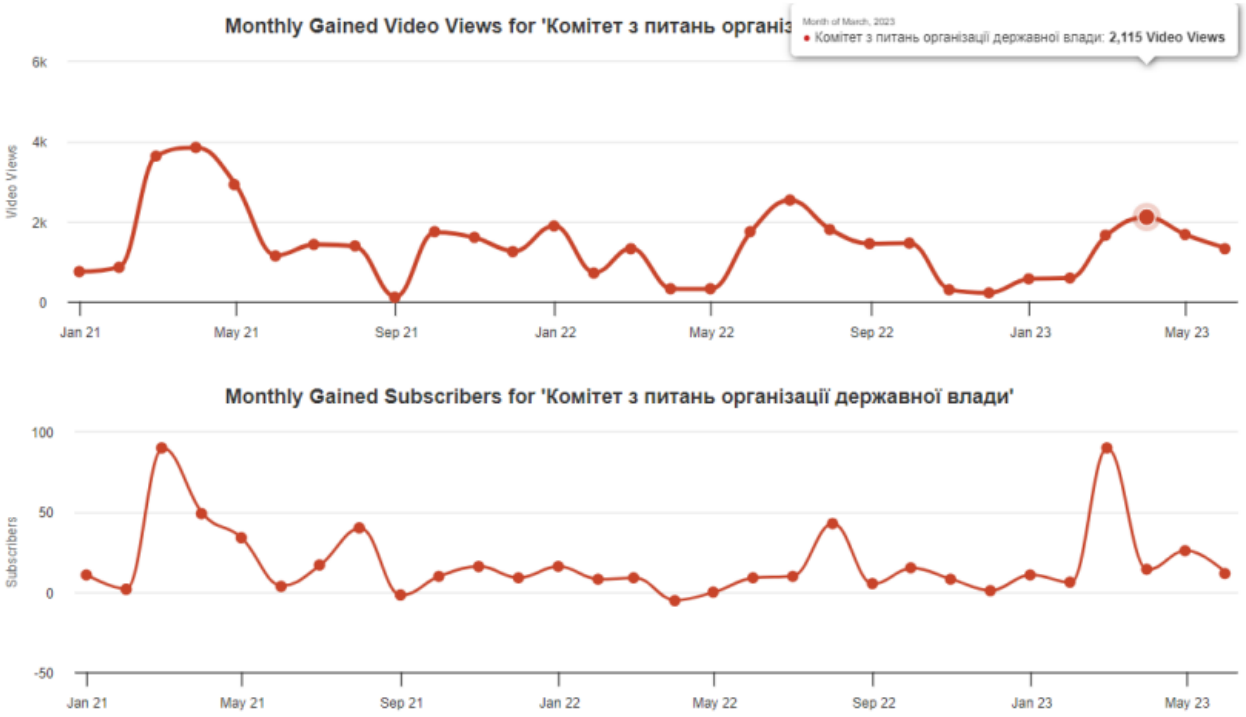
Друга макрогрупа – це цифровий контент, який містить інформаційні дописи про міжнародну співпрацю, події, привітання. На рівні цієї групи, у вимірі двох часових відрізків (червень 2021 р.– червень 2022 р. та червень 2022

р.– червень 2023 р.) ми зафіксували, навпаки, зростання частки такого цифрового контенту з 8 % до 20 %.

Третя макргрупа – це цифровий контент, який має емоційне забарвлення та пов'язаний з російсько-українською війною та реакціями Комітету на перебіг війни. На рівні цієї групи, у вимірі двох часових відрізків (червень 2021 р.– червень 2022 р. та червень 2022 р.– червень 2023 р.) ми зафіксували, збереження частки такого цифрового контенту на рівні 5 %.

Аналіз формату цифрового контенту Комітету у Facebook вказує на різницю між періодами червня 2021 р. – червня 2022 р. та червня 2022 р. – червня 2023 р. У червні 2021 р. – червні 2022 р. Комітет публікував 1 допис щодня, в середньому 23 дописи на місяць. Текст контенту мав оптимальний розмір та публікувався переважно у форматі дописів: текст, інфографіки, фотографії, цитати, відео. Близько 30 % дописів були розміщені без візуального супроводу тексту або з некоректним посиланням на відео. У червені 2022 р. – червні 2023 р. Комітет публікував один або два дописи щодня, а на місяць в середньому до 40 дописів. Кількість знаків тексту в середньому була до 1000 знаків, а великого тексту – понад 2000 знаків. Дещо змінився формат дописів, який набув форм: репостів, цитат, інфографіки, фотографій, посилань. На нашу думку, алгоритми генерування цифрового контенту Комітету у Facebook мають бути змінені, оскільки 70 % репостів – це репости зі сторінок Facebook-сторінок членів Комітету.

Проаналізувавши статистику Youtube-каналу Комітету, ми з’ясували, що цей інструмент цифрової комунікації, який має значний потенціал, станом на червень 2023 р. мав тільки 997 підписників і сумарно 112,7 тис. переглядів. На ньому публікується переважно по два – три відео щомісяця, але 75 % відео є онлайн-трансляціями засідань Комітету, низки круглих столів, обговорень, конференцій, в яких беруть участь члени Комітету (Малюнок 7 [5]).

Малюнок 7. Структура цифрового контенту ВРУ з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування на Youtube-каналі, 2022–2023

Здійснений аналіз окремих аспектів цифрових комунікацій Верховної Ради України дозволяє сформулювати низку практичних рекомендацій, спрямованих на посилення комунікаційної спроможності парламентських комітетів:

По-перше, залучити спеціалістів для роботи з цифровими комунікаціями та цифровими медіа, які б виконували технічні завдання із розміщення цифрового контенту на сторінках Комітету та, одночасно, адаптували, наданий спеціалістами Комітету змістовий контент, відповідно до вимог, параметрів, алгоритмів та трендів соціальних мереж, принципів споживання цифрової інформації.

По-друге, розробити структурований та реалістичний контент-план, відповідний комунікаційній стратегії Верховної Ради України та планам діяльності Комітету. Через те, що основний контент для публікацій у соціальних мережах готується спеціалістами секретаріатів, необхідно

планувати підвищення їх кваліфікації у сфері медіа та цифрових комунікацій, копірайтингу, сторітелінгу та smm.

По-третє, здійснювати систематичний моніторинг кроспостингу інформації від Комітету, що циркулює та поширюється засобами офіційних каналів Верховної Ради України.

По-четверте, інформацію про міжнародну співпрацю, яка реалізується в рамках повноважень та за участі Комітету, подавати на постинг засобами внутрішніх каналів Верховної Ради України із позначкою «релевантно для англомовних ресурсів, потребує перекладу».

По-п’яте, дотримуватись визначеного та аргументованого балансу постингу, який зазвичай передбачає, що 80 % оригінального цифрового контенту стосується саме законотворчої діяльності Комітету. Одночасно зменшити кількість репостів з інших сторінок, оскільки систематичні репости нівелюють комунікаційну суб’єктність Комітету в цифровому середовищі та знижують важливість сторінки Комітету як джерела отримання достовірної та правомірної інформації про організацію державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування в Україні (Малюнок 8 [5]). Алгоритми соціальних мереж визначають оригінальність контенту одним з найголовніших критеріїв функціональномсті цифрових комунікацій. Саме оригінальний контент, а не репостинг, в довгостроковій перспективі здатен збільшити загальне охоплення сторінки Комітету у Facebook, адже все більше підписників бачатимуть у своїй стрічці саме дописи від Комітету.

До того ж, коли користувач поширює репост зі сторінки Комітету, то він здійснює репост саме оригінального допису, не згадуючи Комітет або посилання на сторінку Комітету, що знижує рівень потенційного охоплення та можливості залучення нових підписників. Тому, варто поширювати практику підготовки оригінальних дописів з каруселями інформації з репостів.

Малюнок 8. Співвідношення охоплення та формату цифрового контенту Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку

По-шосте, здійснювати модерацію коментарів, зокрема відповідати на коментарі та контролювати спам. Також можна запровадити рубрики Q&A (question and answer) та ЧаПи (часті питання), де б можна групувати запитання за темами та надавати вичерпні відповіді.

По-сьоме, застосовувати відеоконтент для роз'яснення переваг законопроєктів та ухвалених законів. Під форматом відео мається на увазі не обов'язково реальна зйомка, це може бути анімований текст або колажування.

По-восьме, розробити та впровадити план цифрового контенту, відповідно до планів діяльності Комітету та принципів цифрових уомунікацій Верховної Ради України. Це допоможе рівномірно розосередити контент та дотримуватись балансу тематик, рубрик, репостів та форматів.

3.3. Вплив процесів європейської інтеграції на поглиблення цифрових трансформацій політичних інститутів

Попри вагомі аргументи на користь цифровізації парламентів, слід зазначити, що Верховна рада України відстає від рівня проникнення цифровізації в діяльність Кабінету Міністрів України. В Україні національна

модель GovTech (Урядова технологія) активно формується на рівні системи публічного управління саме під впливом процесів євпропейської інтеграції, тобі як її аналог парламентської діяльності ParlTech (Парламентська технологія), все ще перебуває на рівні концептуалізації та осмислення функціоналу. Така ситуація характерна і для інших європейських демократій [47]. В наукових дослідженнях можна зустріти категоричний висновок про те, що парламенти традиційно не розглядаються як лідери у сфері застосування цифрових технологій, і вони запізнюються з їх впровадженням, використовують їх досить хаотично і неохоче [36]. На нашу думку, це пов'язано з більш латентним, порівняно з публічним управлінням, характером політичної діяльності. Але статус держави-кандидата України в члени ЄС вимагає від неї чіткого і усвідомленого ставлення до змісту цифрової політики ЄС та перспектив цифрової трансформації політичної діяльності на рівні всіх політичних інституів.

Приблизно з середини другого десятиліття XXI ст. ЄС визначив комплексну цифровізацію всіх соціально-економічних сфер країн-членів ЄС як один із пріоритетів розвитку економічного та політичного простору Європейського Союзу. Європейська комісія під керівництвом Ж.-К. Юнкера (2014-2019 рр.) розробила один із перших фундаментальних документів у цій сфері – Стратегію єдиного цифрового ринку. Започаткований у 2015 р., він передбачав розробку та подальшу реалізацію 30 законодавчих ініціатив у сфері цифровізації. Як результат, 28 з них були імплементовані в різних напрямках. Стратегія єдиного цифрового ринку стала реакцією на стратегію Індустрії 4.0, прийняту у 2013-2014 рр. провідними державами ЄС, яка, в свою чергу, була відповіддю на Четверту промислову революцію, проголошену Німеччиною у квітні 2011 р. [70]. В рамках такого підходу були прийняті численні національні програми підтримки всебічної цифровізації як більшості секторів економіки та визначені пріоритети поширення цифрових технологій на інші сфери функціонування ЄС, зокрема і політичну [53].

ЄС вдалося створити основи спільного інформаційного простору, гармонізувати правила його функціонування, в тому числі свободу передачі неперсональних даних за відсутності геоблокування та роумінгу. Держави ЄС розпочали співпрацю у сферах штучного інтелекту, технологій блокчейну, кібербезпеки та державних послуг [54]. В ЄС однією з найважливіших ліберальних цінностей є недоторканність, зокрема, конфіденційність персональної інформації. Тому, в рамках вищезазначеної стратегії, Єврокомісія у 2016 р. підготувала Регламент 2016/679 про захист персональних даних та про вільний рух таких даних (GDPR). Після низки поправок та його схвалення Європейським парламентом та Європейською Радою він набув чинності 25 травня 2018 р.

Регламент є сучасним нормативно-правовим актом, який значно розширює права фізичних осіб на контроль за своїми персональними даними та їх обробкою, посилює вимоги до IT-компаній, які обробляють персональні дані, а також розширює перелік санкцій, зокрема, встановлює підвищені штрафи за порушення у цій сфері. Серед основних принципів: обробка персональних даних на законній, справедливій та прозорій основі; інформування про цілі використання даних у максимально доступній та простій формі; збір даних виключно для цілей, заявлених Компанією; заборона збору персональних даних у більшому обсязі, ніж це необхідно для цілей обробки; достовірність персональних даних, можливість їх видалення та виправлення за запитом користувача; зберігання даних у формі, що дозволяє ідентифікувати суб'єктів даних, протягом періоду не довше, ніж це необхідно для цілей обробки; захист даних під час обробки від несанкціонованого або незаконного доступу, знищення та пошкодження. Персональні дані відповідно до GDPR – це будь-яка інформація, за допомогою якої можна ідентифікувати суб'єкта даних, включаючи його ім'я, місцезнаходження, IP-адресу, онлайн-ідентифікатор, фізичні, генетичні, психічні, економічні, культурні або соціальні дані. Основні положення GDPR багато в чому визначили специфіку впровадження майбутніх цифрових документів ЄС [46]. Для політичної

діяльності політичних інститутів це має принципове значення, оскільки йдеться про регламентування цифрових даних всіх громадян, які мають статус політичного актора, так і не мають.

Новий склад Єврокомісії під керівництвом У. фон дер Ляєн перейняв цифрову естафету від Ж.-К. Юнкера і його колег. Ще в грудні 2019 р. в рамках стратегічного документа Європейського зеленого курсу європейські чиновники уточнили ряд положень щодо процесів цифровізації. Принципово новим став підхід до одночасного впровадження енергетичної та цифрової трансформації як найважливішої передумови переходу держав ЄС до кліматично нейтральної економіки. Але, ЄЗК, будучи рамковим документом, не містив необхідних уточнень і деталей складових цифрового переходу. Тому у 2020-2021 рр. Єврокомісія представила низку додаткових розробок, які визначили орієнтири для подальшого впровадження цифрових змін. З весни 2020 р. пандемія COVID-19 суттєво вплинула на їхній контент, насамперед щодо дистанційної роботи та навчання, цифровізації державних та освітніх послуг, онлайн-торгівлі та телемедицини.

У лютому 2020 р. Єврокомісія представила звіт «Формування цифрового майбутнього Європи» та опублікувала три супровідні документи, два з яких присвячені штучному інтелекту: «Біла книга. Штучний інтелект – європейський підхід до досконалості та довіри» та «Звіт про безпеку та відповідальність використання штучного інтелекту, Інтернету речей та робототехніки». Третій документ присвячений Стратегії ЄС щодо даних (ESD). До травня того ж року було запропоновано створити кластер цифрових, промислових і космічних технологій, серед іншого, відповідального за розгортання інформаційних платформ і додатків. До кінця літа ЄС підтвердив основні цілі ESD, серед яких полегшення доступу користувачів до баз даних та підвищення рівня безпеки цифрових інфраструктур [64].

У березні 2020 р. Єврокомісія представила громадськості довгоочікувану промислову стратегію, що складається з трьох взаємопов'язаних документів: «Нова промислова стратегія для Європи»,

«Стратегія розвитку малих та середніх підприємств для сталої та цифрової Європи», «Виявлення та усунення бар'єрів на шляху до єдиного ринку». Особливе місце в них відводиться підтримці процесів поглиблення та розширення цифровізації єдиного внутрішнього ринку, у тому числі шляхом посилення захисту інтелектуальної власності та надання цифрових послуг, цифрової трансформації середньої та вищої освіти, підготовки висококваліфікованих кадрів у сфері інформаційно-комунікаційних технологій [54]. 17 лютого 2022 р. Брюссель опублікував звіт «Індустрія 5.0: трансформаційне бачення Європи. Управління системними трансформаціями на шляху до промислової стійкості», в якій він запропонував перейти від моделі неоліберального капіталізму, орієнтованого на прибуток, до збалансованої моделі капіталу, в центрі якої знаходиться людина і потреби її інтегрованого розвитку [71]. Але такий підхід не отримав підтримки в країнах-членах ЄС, які продовжили реалізацію стратегії Індустрії 4.0.

16 вересня 2020 р. під час свого традиційного щорічного звернення до Європейського парламенту Урсула фон дер Ляєн оголосила стратегію «Цифрового десятиліття Європи», яка має забезпечити лідерство ЄС у сфері цифрових технологій, інакше «йому доведеться йти шляхом інших, хто встановлюватиме для нас ці стандарти» [72]. Було заявлено, що необхідно створити власний європейський хмарний сервіс Gaia-X, прискорити розвиток технологій штучного інтелекту, масштабно розгорнути цифрову інфраструктуру і, зрештою, забезпечити «цифровий суверенітет Європи в малому і великому масштабі» [72]. На ці цілі було виділено 20 % коштів Фонду відновлення та стійкості, створеного для подолання наслідків коронакризи. Тижнем пізніше офіційні особи ЄК опублікували доповідь «Формування цифрової трансформації Європи» [71]. Лейтмотивом документа стала необхідність масштабування поширення цифрових технологій у всіх національних економічних сферах та секторах економіки.

У грудні 2020 р. Брюссель ухвалив Стратегію кібербезпеки ЄС, в якій поставив завдання забезпечення стратегічної автономії в інформаційному

середовищі при збереженні максимально допустимої відкритості економічного простору. Однією з найважливіших умов є незалежність прийняття рішень, включаючи захист населення від кіберзагроз та розвиток штучного інтелекту з урахуванням прав громадян [6]. Однією з найважливіших цілей документа є реформування правил безпеки мереж та інформаційних систем для підвищення стійкості критично важливих об'єктів: електромереж, залізниць, дата-центрів тощо.

Важливим кроком у вдосконаленні регулювання цифрової сфери стало прийняття у квітні 2021 р. Регламенту ЄС, який містить пропозиції щодо формування нормативно-правової бази для ШІ, сформульованої з урахуванням положень раніше прийнятих документів. включно з лютим 2020 р. [54]. По суті, він став першим у світі прототипом проєкту Закону про штучний інтелект (AI Act), який останніми роками активно обговорюється експертним співтовариством у частині перетворення його на можливий «глобальний світовий стандарт». У травні 2023 р. профільні комітети Європарламенту – з питань внутрішнього ринку та з питань громадянських свобод – погодили зміст майбутнього Закону, покликаного визначити різні норми використання та розвитку сервісів, додатків та систем, побудованих на алгоритмах штучного інтелекту/нейронних мереж. У середині червня євродепутати після низки поправок затвердили загальну переговорну позицію парламенту. Серед основних вимог – безпека, прозорість, недискримінація та простежуваність. Серед ключових положень – заборона на використання цих систем для біометричної ідентифікації громадян у громадських місцях у режимі реального часу; розпізнавати людські емоції та використовувати в правоохоронних органах системи прогнозування. Певні обмеження стосуються платформ генеративного ШІ (ChatGPT тощо) [54].

До 2022 р. Європейській комісії в цілому вдалося сформулювати комплексне бачення цифровізації економічного та політичного простору ЄС у середньостроковій перспективі. Важливим етапом стала презентація у березні 2021 р. стратегічного документа «Цифровий компас 2030: європейський шлях

до цифрового десятиліття» [42]. Експерти Єврокомісії конкретизували середньострокові цілі цифровізації та визначили п'ять основних стратегічних цілей десятиліття цифрової трансформації Європейського Союзу.

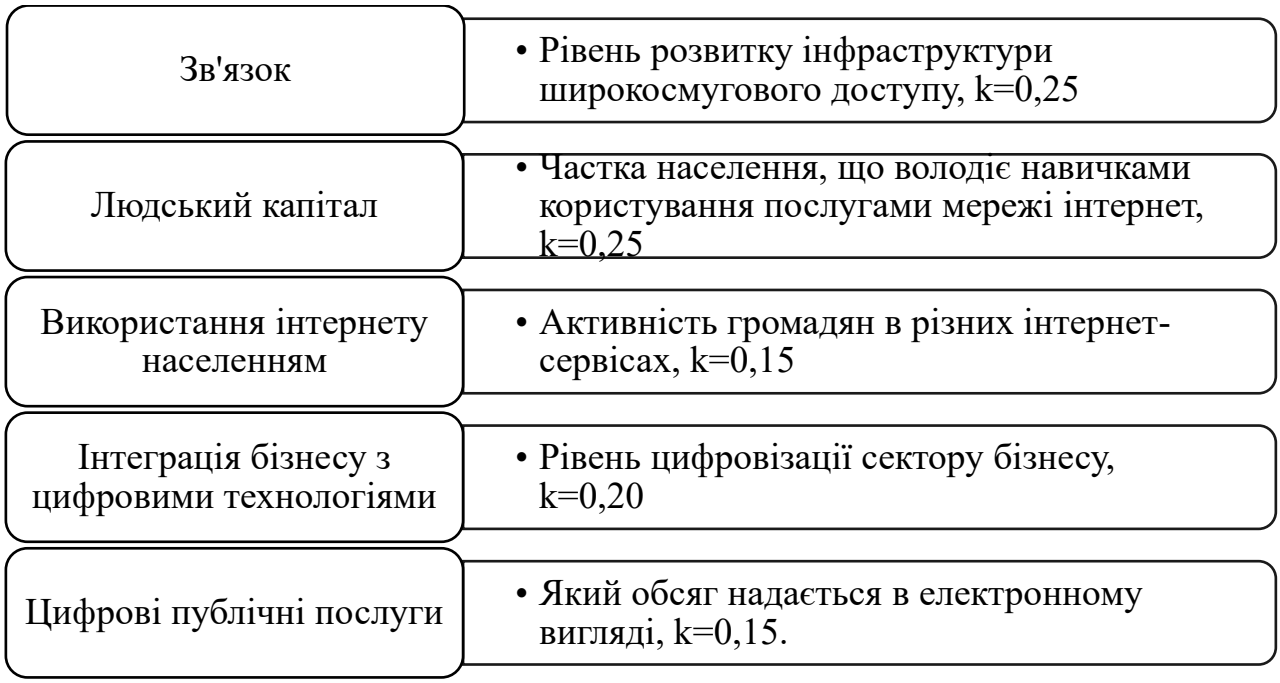
Перша мета – освіта громадян цифровим навичкам/підготовка висококваліфікованих фахівців у сфері цифрових технологій. Він передбачає: збільшення кількості дорослих з базовими цифровими навичками та компетенціями до 80 %; збільшити кількість висококваліфікованих фахівців у сфері інформаційно-комунікаційних технологій з 7,8 млн у 2019 р. до 20 млн у 2030 р.; збалансувати співвідношення чоловіків і жінок, тобто забезпечити гендерний паритет. Друга мета – створення безпечної та потужної цифрової інфраструктури. Вона досягається шляхом забезпечення: його стійкості; доступу усіх європейських домогосподарств у всіх населених пунктах до гігабітних мереж, що працюють у режимі 5G; подвоєння частки ЄС на світовому ринку напівпровідників (до 20 %); створення першого в історії Європи комп'ютера з використанням квантових технологій, і запуск десяти тисяч високонадійних периферійних вузлів, що відповідають вимогам кліматичної нейтральності з високим ступенем безпеки. Третя ціль – цифровізація суб'єктів господарювання, яка реалізується через: впровадження цифрових технологій до 2030 р. у 75 % суб'єктів господарювання; інтеграція хмарних обчислень, великих даних та штучного інтелекту в бізнес-процеси; втричі зростання цих показників порівняно з 2020 р.; приділення особливої уваги цифровізації малих та середніх компаній, зокрема, забезпеченню «базової цифрової інтенсивності» 90% з них; сприяння їх інноваційній та інвестиційній діяльності, а також розширення доступу до необхідних фінансових ресурсів; подвоєння кількості компаній з капіталізацією в один або більше мільярдів євро. Четверта ціль – комплексна цифровізація державних послуг, що включає: масову підтримку цифровізації діяльності всіх відомств та політичних інститутів; у цьому контексті забезпечення того, щоб 100 % громадян ЄС мали віддалений доступ до основних державних послуг та їхніх електронних медичних карток. Як неформальна п'ята мета, був визначений

розвиток міжнародного співробітництва в цифровій сфері, в тому числі в сфері зближення норм і стандартів і співробітництва національних регуляторів, як в рамках Європейського Союзу, так і за його межами [45].

15 вересня 2021 р. в Брюсселі вийшла політична програма «Шлях до цифрового десятиліття», що складається з шести розділів і 26 статей. Того ж дня президентка Єврокомісії у своєму щорічному посланні представила оновлений план дій щодо цифровізації до 2030. Для реалізації визначених цілей та цифрових амбіцій ЄС визначив важливим: використовувати *підхід солідарності* держав-членів ЄС; створити для цього координаційний орган; впровадити цифрові системи управління процесами, включаючи підвищення якості щорічного моніторингу впроваджених заходів; поглибити ідеологічне та правове підґрунтя процесів цифрової трансформації; розробити державами-членами ЄС стратегічних національних дорожніх карт з конкретними показниками та заходами. Наприкінці червня 2023 р. Брюссель затвердив рекомендації для держав-членів щодо підготовки вищезазначених дорожніх карт [55]. З 2014 р. ЄС використовує власний показник цифровізації країн-членів ЄС – Індекс цифрової економіки та суспільства (DESI). Його значення розраховується як середнє арифметичне п'яти субіндексів, кожен з яких має свою вагу (k). (Малюнок 9). Вони відносяться до показників першого рівня, які, в свою чергу, поділяються на 13 підгруп другого рівня і 34 підгрупи третього рівня.

Однією з особливостей DESI є розрахунок середнього індексу по Європейському Союзу в цілому – держави, розташовані вище цього показника, можна розглядати як більш розвинуті в цифровому сегменті. Наприклад, Німеччина, яка у 2022 р. посіла загальне 13 місце, опинилася на третьому місці за показником «зв'язок». Естонія знаходиться на 9 місці в загальному заліку, а за показниками «цифрових державних послуг» – на першому місці, за показником «зв’язок» – на передостанньому місці [9]. У 2023 р. IMD опублікував чергові результати дослідження. До п'ятірки лідерів увійшли цифрові лідери Європейського Союзу – Данія та Швеція.

«Цифровий» прорив здійснила Хорватія, яка піднялася з 55 місця 2022 р. на 43 місце.

Малюнок 9. Структура Індексу цифрової економіки та суспільства (DESI)

З 1 липня 2023 р. в Раді Європейського Союзу головує Іспанія. Одним із пріоритетів керівництва до 31 грудня 2023 р. вона визначила наповнення європейського цифрового порядку денного конкретним контентом у питаннях штучного інтелекту, кібербезпеки та інфраструктури баз даних. Особливість цього періоду полягає в тому, що у 2024 році мали відбутися, і відбулися, вибори до Європарламенту та був призначений новий склад ЄК, що уповільнило реалізацію великих проєктів. Тому в рамках головування Іспанії ЄС намагався досягти якомога більшого прогресу у цифровій трансформації Європейського Союзу. Наприкінці червня 2023 р. Раді Європейського Союзу вдалося досягти попередньої домовленості з Європарламентом щодо нового Закону про дані про правила справедливого доступу до інформації та її використання. За цей період також було досягнуто певного прогресу у гармонізації раніше оголошених змін до Положення про електронну

ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій (eIDAS). Було досягнуто порозуміння щодо унікального транскордонного персонального ідентифікаційного номера [2].

Перебування цифрових трансформацій в полі зору Іспанії не є випадковим, ця держава Експерти зазначають, що Іспанія є одним із лідерів цифрової трансформації ЄС. В індексі DESI вона посідає 7 місце. Успіхи Іспанії сконцентровані у цифровізації державних послуг та державному регулюванні штучного інтелекту: уряд вже розпочав створення національного органу для реалізації майбутнього Закону «Про штучний інтелект».

Отже, за останнє десятиліття ЄС досяг значного прогресу в цифровізації свого економічного та політичного простору та його держав-членів. Одним із найважливіших каталізаторів прискорення переходу до цифрової економіки стала Четверта промислова революція, оголошена Німеччиною у квітні 2011 р., та пов'язані з нею положення стратегії Індустрії 4.0. Вони мали значний вплив на економічну та політичну сферу ЄС та його членів, надавши поштовху до розробки рамкових умов для цифрового переходу не лише до кліматично нейтральної економіки, а й практично до всіх сфер сучасного суспільства.

Таким чином, процес євроінтеграції України передбачає не тільки готовність політичних інститутів повною мірою використовувати засоби цифрових політичних комунікацій, але й професійно зорганізовувати парламентський дискурс цифрової політики. З цих позицій особливу увагу привертає зміст ст. 467 та ст. 468 Угоди про Асоціацію, відповідно до яких відбувається формування Парламентського комітету асоціації, який є простором взаємодії між ВРУ та Європарламентом. Засідання Парламентського комітету асоціації мають відбуватися на регулярній основі з опертям на власний порядок денний. Таким чином формується механізм взаємодії між ВРУ та Європарламентом, на рівні якого здійснюється діалог та обмін позиціями щодо спільеної політики цифрових трансформацій та застосування цифрових технологій в парламентській діяльності. щодо подальшої європеїзації діяльності останньої. Зокрема, створено

Парламентський комітет асоціації, який є майданчиком для діалогу та обміну думками між членами Верховної Ради України та Європейського Парламенту; він має право запитувати інформацію щодо виконання Угоди, надавати рекомендації Раді асоціації та утворювати відповідні підкомітети. Такий механізм сприяє активній взаємодії між українським та європейським парламентами, що сприяє подальшій європеїзації законодавства та політичного процесу в Україні. Таким чином, вектори європеїзації діяльності Верховної Ради України можна визначити через активну участь у взаємодії з європейськими інституціями та підтримку спільних ініціатив і рекомендацій, а також через підтримку та впровадження європейських стандартів, норм та практик у внутрішній законодавчий процес та в інші сфери діяльності Парламенту України.

Варто наголосити, що на вирішенні проблеми цифрових комунікацій Верховної Ради України, сприяння її прозорості та відкритості спрямовані окремі положення Плану відновлення України, яким передбачається розробка низки стратегій, що мають цифровий контекст: по-перше, Комунікаційна стратегія Верховної Ради України на 2023-2026 роки; Брендингова стратегія Верховної Ради України; Стратегія акаунтів Верховної Ради України у соціальних мережах [32].

Таким чином, основною характеристикою цифровізації політичних комунікацій та політичної діяльності Верховної Ради України є зміни в способах передачі інформації, трансформації форм як міжособистісного, так і соціально-політичної комунікативної взаємодії. Цифрові трансформації діяльності політичних інститутів спричинили появу інформаційної інфраструктури, яка є його головною ознакою і в перспективі кардинально змінить алгоритми політичної діяльності. Розуміння сутності інформаційної структури парламентських комунікацій вказує, що це система, яка включає в себе як організаційні структури і підсистеми, здатні забезпечити повноцінне функціонування і подальший розвиток інформаційного простору політичних інститутів, так і засоби взаємодії, які вона передбачає. На сьогодні

сформувалася інформаційна структура простору політики, яка об'єднує глобальний віртуальний простір (Інтернет); цифрові платформи; технології, що дозволяють здійснювати дистанційну взаємодію суб'єктів політики різних рівнів; мережеві медіа тощо.

Важливість цифрового середовища політики полягає в тому, що воно приносить революційні зміни в простір комунікації як з точки зору його топографії (появи принципово нових платформ для спілкування), так і з точки зору розширення можливостей комунікаторів, пов'язаних із задоволенням їх різноманітних потреб. В результаті глобальний віртуальний простір набуває не тільки інструментальні, а й сутнісні прояви. Залишаючись засобом і способом поширення інформації, каналом комунікації, що синхронізує і асинхронізує інформацію для всіх зацікавлених суб'єктів, він створює фундамент для розвитку розширеної мережі парламентської комунікаційної моделі Верховної ради України як політичного інституту представницької демократії.

ВИСНОВКИ

В результаті вивчення впливу цифрових трансформацій на діяльність політичних інститутів в Україні, шляхом здійснення аналізу методологічних принципів пізнання цифрових трансформацій в сфері політики, розкриття передумов формування політики цифрових трансформацій в Україні, характеристики засобів та інструментів реалізації цифрових трансформацій в Україні, аналізу особливості інтеграції принципів політики цифрових трансформацій в діяльність політичних інститутів (на прикладі Верховної Ради України) та дослідження впливу процесів європейської інтеграції на поглиблення цифрових трансформацій політичних інститутів в Україні нами отримано наступні висновки.

Здійснений аналіз різних концепцій, моделей та сценаріїв цифровізації політики та політичного дозволяє зробити висновок, що процеси цифровізації наразі мають значний вплив на функціонування традиційних інститутів політичної влади, які потребують адаптації до нової цифрової реальності. На сьогодні політична наука перебуває в пошуку відповідних об’єкту та предмету дослідження методологічних принципів, концепцій та теорій, здатних співвіднести на рівні абстрагування конструктивний та деструктивний потенціал цифрових технологій як інструменту сучасної політики. Поглибленої теоретизації потребує проблема цифрових та цифровізованих політичних акторів. До найбільш значущих акторів нового типу, здатних конкурувати з державами в цифровому середовищі, науковці відносять, перш за все, глобальні технологічні корпорації, які контролюють великі цифрові платформи, що стають простором політичної взаємодії, яка набуває виразного цифрового характеру.

Як певна перспектива, яка потребує теоретичного обґрунтування або заперечення, є перспектива еволюції всіх відомих типів політичних режимів в напрямі формування гібридного державно-технологічного політичного режиму, який покладається на ресурси політичної влади, цифрових

інфраструктур, інформаційних та політичних технологій та мігрує між образами «цифрового тоталітаризму» або «цифрової демократії».

Цифрові трансформації сьогодні стали є невід'ємним складником діяльності політичних інститутів розвинутих країн. Саме сучасні інформаційно-комунікаційні технології дозволяють отримувати ефекти від їх впроваджування в функціонування саме політичних систем. Значення використання окреслених технологій для розвитку функціонування політичних інститутів сьогодні є назаперечним. Для повного розуміння природи цифрових трансформацій важливо враховувати не тільки основні передумови їх виникнення, а й чинники, які впливають на розвиток цифрових технологій загалом, а також на здатність політичних акторів ефективно використовувати їх. Процеси цифрової трансформації є багатогранними: з одного боку, вони охоплюють всі аспекти людської діяльності, а з іншого – є індивідуальними для кожного політичного інституту, адже кожна система має свою специфічну інфраструктуру інформаційно-комунікаційних технологій. Це ускладнює визначення основних факторів, що визначають розвиток цифрових трансформації в політиці. Крім того, чинники можуть суттєво різнитися між країнами та мати різний ступінь впливу на процеси цифровізації суспільства та політичних інститутів. Доречно також зазначити, що враховуючи багатогранність процесів цифрових трансформацій, які можуть викликати й дисфункції політичних інститутів, важливо також враховувати фактори, що сприяють їх деструктивному розвитку та створюють умови для виникнення перешкод у процесах їхнього вдосконалення.

Досвід численних країн свідчить, що державна підтримка є одним із основних чинників ефективного здійснення цифрових трансформацій. Аналіз основних проблем, пов'язаних із використанням і впливом цифрових технологій, часто залежить від політичних чинників. Формулювання проблеми та вибір технологій їх вирішення залежать не лише від науковців, а й від політичної ситуації та позиції політичних лідерів країни. З кожним роком зростає увага держав до переваг цифровізації в різних сферах соціально-

економічного розвитку, а також до потенційних ризиків, які можуть виникнути через надмірне або неконтрольоване використання новітніх технологій.

Незважаючи на поступовість змін і традиційні орієнтації українського суспільства, цифрові технології поступово починають все більше впливати на нашу реальність. Однією з головних форм розвитку цифрових трансформацій в глобальному масштабі є цифрові платформи, що набувають дедалі більшого значення та впливу на різноманітні сфери життя. Втім проблемою залишається реальна взаємодія у процесі формування політик та ухвалення рішень на рівні держави і місцевого самоврядування. Крім того, необхідно вжити додаткових заходів для забезпечення прозорості роботи цифрових платформ та зміцнення систем захисту персональних даних. Громадяни позбавлені прямого доступу до процесу розробки політик та можливості впливати на діяльність органів влади.

Парламенти світу проявляють особливий інтерес до технологічних та цифрових інновацій. Як показує практика, темпи та масштаби цифровізації парламентів сьогодні у світі дуже різняться. Процес євроінтеграції України передбачає не тільки готовність політичних інститутів повною мірою використовувати засоби цифрових політичних комунікацій, але й професійно зорганізовувати парламентський дискурс цифрової політики. Цифровізація процесу організації діяльності Верховної Ради України тісно пов’язана з професіоналізацією політичного життя. цифровізація діяльності Верховної Ради України здатна розширити її до формату дискусійного форуму, який об'єднує і спрямовує діяльність всього спектру інститутів громадянського суспільства і наукових установ, сприяє формуванню волі народу шляхом відкритих, демократичних за формою і змістом дебатів і дискусій, і на його основі приймати відповідні рішення, формувати європейську систему українського національного законодавства. В даному контексті для народних депутатів України особливої ваги набувають цифрові технології сситематизації, узагальнення та кодифікації результатів обговорення проєктів

нормативно-правових актів на рівні всіх етапів законодавчої ініціативи. Також цифрові технології можуть сприяти генеруванню альтернативних законодавчих ініціатив із сукупності офіційно запропонованих позицій, що перебувають у полі нормативного регулювання.

Основною характеристикою цифровізації політичних комунікацій та політичної діяльності Верховної Ради України є зміни в способах передачі інформації, трансформації форм як міжособистісного, так і соціально-політичної комунікативної взаємодії. Цифрові трансформації діяльності політичних інститутів спричинили появу інформаційної інфраструктури, яка є його головною ознакою і в перспективі кардинально змінить алгоритми політичної діяльності. Розуміння сутності інформаційної структури парламентських комунікацій вказує, що це система, яка включає в себе як організаційні структури і підсистеми, здатні забезпечити повноцінне функціонування і подальший розвиток інформаційного простору політичних інститутів, так і засоби взаємодії, які вона передбачає. На сьогодні сформувалася інформаційна структура простору політики, яка об'єднує глобальний віртуальний простір (Інтернет); цифрові платформи; технології, що дозволяють здійснювати дистанційну взаємодію суб'єктів політики різних рівнів; мережеві медіа тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бебик В.М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнs: Моногр. Київ: МАУП, 2005. 440 с.
2. Бочарова Н. Цифровий конституціоналізм в сучасному інформаційному суспільстві. *Соціальний калейдоскоп,* 2022. 2(3-4), 74–84.
3. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2019 р. № 829. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/829-2019-%D0%BF#Text
4. Дія. Державні послуги онлайн. Єдиний державний веб-портал електронних послуг. URL: https://diia.gov.ua/
5. Загальні рекомендації для підвищення ефективності комунікації в соціальних мережах комітетів Верховної Ради України 2023. https://internews.ua/storage/app/media/rang/Committees/Social-media-recommendations-statebuilding-committee.pdf
6. Заєць Є. На шляху до розбудови цифрового парламенту в Україні. *Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики: збір. матеріалів* XII Міжнар. науково-практ. конфер. Київ: МДУ, 2024. С. 82-83.
7. Комітет Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування. URL: https://komsamovr.rada.gov.ua/
8. Комунікаційна стратегія Верховної Рад України на 2017–2021 роки. URL: http://iportaI.rada.gov.ua/upIoads/ documents/44841.pdf
9. Костицький М., Бесчастний В., Кушакова-Костицька Н. Цифровий конституціоналізм: нова парадигма та перспективи розвитку в Україні. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. No 2 (24).
10. Кохан В. П. Цифрова платформа як інструмент цифрової економіки. *Право та інноваційне суспільство*, 2021. № 1 (33). Р. 29–34.

11. Крижанівська В. Цифровізація політичної участі: загрози та перспективи. *Грані.* 2021. Том 24. № 9. С. 82-90.
12. Матвейчук Л. О. Цифрова економіка: теоретичні аспекти. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 4. С. 116-127. DOI: https://doi.org/10.26661/2414-0287-2018-4-40-18
13. Міністерство цифрової трансформації / Офіційний вебсайт. URL: https://thedigital.gov.ua/ministry
14. Моніторинг прогресу реформ. Звіт за 2015 р. Національна рада реформ. URL: https://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2016/02/broshura_a4_ukr.pdf
15. Недбай В. В. Соціально-політичні особливості інформаційного суспільства: автореф. дис. канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / В. В. Недбай. Київ. 2004.
16. НКРЗІ схвалила зміни до Основних засад розвитку інформаційного суспільства України. URL: https://www.unian.ua/economics/transport/720728-nkrzi-shvalila-zmini-do-osnovnih-zasad-rozvitku-informatsiynogo-suspilstva-ukrajini.html
17. Питання Міністерства цифрової трансформації. Постанова Кабінету міністрів України від 18.09.2019 р. № 856. *Офіційний вісник України*. 2019. № 80. Ст. 2736
18. Подгорна В. В. Новий закон про партії зламає їхню корпоративну модель. *Громадський простір*. 2021. URL: https://www.prostir.ua/?news=viktoriya-podhorna-novyj-zakon-pro-partiji-zlamaje-jihnyu-korporatyvnu-model
19. Положення Про веб-ресурси Верховної Рад України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/Iaws/ show/699/15
20. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки. Закон України від 9 січня 2007 р. № 537-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text
21. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання. Постанова Верховної Ради України від 29

серпня 2019 р. № 19-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-IX#Text

22. Про Регламент Верховної Ради України. Закон України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text
23. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні. Постанова Кабінету міністрів України від 20.09.2017 р. № 649-р. *Офіційний вісник України.* 2017. № 78. Ст. 2402.
24. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. та затвердження плану заходів щодо її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672018-р
25. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 травня 2013 р. № 386-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577
26. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 травня 2013 р. № 386-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577
27. Ротар Н. Діджиталізація політичної участі громадян Європейського Союзу як інструмент подолання дефіциту демократії."*Історико-політичні проблеми сучасного світу.* 2022. Вип. 45. Р. 163–175.
28. Ротар Н. Особливості концептуалізації ідеї цифрового суверенітету в сучасній політичній науці. URL: https://www.relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/346/322
29. Січкаренко К. О. Цифрові платформи: підходи до класифікації та визначення ролі в економічному розвитку. *Причорноморські економічні студії.* 2018. Вип. 35. Р. 28–35.
30. Смирнов Є. М. Глобальні цифрові платформи як фактор трансформації світових ринків. *Інноваційна економіка.* 2020. Т. 10. № 1. Р. 13–24.
31. Стратегія електронного парламентаризму на 2018–2020 роки України. URL: http://zakon2.rada.gov. ua/Iaws/show/ 278/18

32. Щодо інституційної реформи Верховної Ради України. Огляд та стан справ. URL: https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32965.pdf
33. Як повномасштабна війна відобразилася на кількості інтернет-користувачів в Україні. URL: https://www.slovoidilo.ua/2024/04/15/infografika/suspilstvo/yak-povnomasshtabna-vijna-vidobrazylasya-kilkosti-internet-korystuvachiv-ukrayini
34. Якушко І. Сутність та особливості цифрової трансформації. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 4(28). С. 75-82.
35. Anghelescu H.G. Historical overview: the parliamentary library from past to present. *Library trends.* 2010, Vol. 58, N 4, P. 418–433
36. Bar-Siman-Tov I., Rozenberg O., Benoît C., Waismel-Manor I., Levanon A. Measuring legislative activity during the COVID-19 Pandemic: introducing the ParlAct and ParlTech Indexes. *International journal of parliamentary studies.* 2021, Vol. 1, N 1, P. 109–126.
37. Bonina C., Koskinen K., Eaton B., Gawer A. Digital platforms for development: Foundations and research agenda. *Information Systems Journal*. 2021. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/isj.12326
38. Chan N.K. Political Inequality in the Digital World: The Puzzle of Asian American Political Participation Online. *Political Research Quarterly*. 2021. Vol. 74. No. 4. P. 882–898.
39. Christiansen T., Griglio E., Lupo N. (eds). The Routledge handbook of parliamentary administrations. London, NY: Routledge, 2023. 800 p.
40. Collington R. Disrupting the Welfare State? Digitalisation and the Retrenchment of Public Sector Capacity. *New Political Economy.* 2022. Vol. 27. No. 2. P. 312–328.
41. Danaher J, Hogan MJ, Noone C, et al. 2017. Algorithmic governance: Developing a research agenda through the power of collective intelligence. *Big Data & Society*. December.

42. Digitaler Kompass 2030: der europäische Weg in die digitale Dekade. Mitteilung der Kommission an das Europäische Parlament, den Rat, den Europäischen Wirtschafts- und Sozialausschuss und den Ausschuss der Regionen. Brüssel, den 9.03.2021. COM (2021) 118 final. 24 S. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ DE/TXT/DOC/?uri=CELEX:52021DC0118&from=en
43. Dommett K. Data-driven political campaigns in practice: Understanding and regulating diverse data-driven campaigns. *Internet Policy Review.* 2019. Vol. 8, № 4. P. 1–18. URL: https://policyreview.info/articles/analysis/data-driven-political-campaigns-practice-understanding-and-regulating-diverse-data (дата обращения: 27.06
44. English M., Murphy T. Ireland's parliamentary administration. *The Routledge handbook of parliamentary administrations.* Christiansen T., Griglio E., Lupo N. (eds). London, NY: Routledge, 2023, P. 291–305.
45. Europe's Digital Decade: digital targets for 2030. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en
46. First overview on the implementation of the GDPR and the roles and means of the national supervisory authorities (2017). *European Parliament*. URL: www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/LIBE/ DV/2019/02- 25/9_EDPB_report_EN.pdf
47. Fitsilis F., Costa O. Parliamentary administration facing the digital challenge. *The Routledge Handbook of Parliamentary Administrations.* Christiansen T., Griglio E., Lupo N. (eds). London, NY: Routledge, 2023, P. 105–120.
48. Fleischer J., Carstens N. Policy Labs as Arenas for Boundary Spanning: Inside the Digital Transformation in Germany. *Public Management Review*. 2022. Vol. 24. No. 8. P. 1208–1225.
49. Floridi, L. The fourth revolution: how the infosphere is reshaping human reality. Oxford, Oxford university press, 2014, 272 p.
50. George J.J., Leidner D.E. From Clicktivism to Hacktivism: Understanding Digital Activism. *Information and Organization.* 2019. Vol. 29. No. 3. P. 1–45.

51. Gerbaudo P. The Digital Party: Political Organization and Online Democracy (Digital Barricades). London: Pluto Press, 2018.
52. Gilardi F. Digital Technology, Politics, and Policy-Making. Cambridge: Cambridge University Press. 2022. URL: https://fabriziogilardi.org/resources/papers/Digital
53. Götz M., Jankowska B. Adoption of Industry 4 Technologies and Company Competitiveness: Case Studies from a Post-Transition Economy. *Foresight and STI Governance*. 2020, vol. 14, no 4, pp. 61–78.
54. Gregorio G.De. Digital Constitutionalism in Europe. Reframing Rights and Powers in the Algorithmic Society. Cambridge: Cambridge University Press, 2022.
55. Guidance to the Member States on the preparation of the national Digital Decade strategic roadmaps. Communication from the Commission. Brussels, 28.6.2023 C(2023) 4025 final.18 p.
56. Hartmann K., Wenzelburger G. Uncertainty, riskand the use of algorithms in policy decisions: a case study on criminal justice in the USA. *Policy Sciences.* 2021. 54(2). P. 269-287.
57. Hassan Y. The Politics of Sharing: Sociotechnical Imaginaries of Digital Platforms. *Information Polity*, 2020. 25 (2), 159–176.
58. Helberger N. The Political Power of Platforms: How Current Attempts to Regulate Misinformation Amplify Opinion Power. *Digital Journalism*. 2020. Vol. 8. No. 6. P. 842–854.
59. Joyce K., Smith-Doerr L., Alegria S., et al. Toward a Sociology of Artificial Intelligence: A Call for Research on Inequalities and Structural Change. *Socius.* 2021. Vol. 7. URL: https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2378023121999581
60. Kelm O, Dohle M. and Bernhard, U. 2019. Politicians' Self-Reported Social Media Activities and Perceptions: Results From Four Surveys Among German Parliamentarians. *Social Media + Society*. April. https://doi.org/10.1177/2056305119837679

61. Koryzis D., Dalas A., Spiliotopoulos D., Fitsilis F. ParlTech: transformation framework for the digital parliament. Big data and cognitive computing. 2021, Vol. 5, N 1, P. 15–31.
62. Kuhlmann S., Heuberger M. Digital transformation going local: Implementation, impacts and constraints from a German perspective. Public Money & Management. 2021. URL: https://doi.org/10.1080/09540962.2021.1939584
63. Latana. Democracy Perception Index Report. 2021. URL: https://latana.com/democracy-perception-index-report-2021/
64. Lynch S. Data protection commissioner opens investigations into 17 tech multinationals. *The Irish Times*. 2019. May 2. URL: https://www.irishtimes.com/business/health-pharma/dataprotection-commissioner-opens-investigations-into-17-tech-multinationals-1.3877850
65. Mergel I., Edelmann N., Haug N. Defining digital transformation: Results from expert interviews. *Government Information Quarterly.* 2019. Vol. 36, is. 4. DOI: 10.1016/j.giq.2019.06.002
66. Muchlinski D., Yang X., Birch S., Macdonald C., Ounis I. We Need to Go Deeper: Measuring Electoral Violence Using Convolutional Neural Networks and Social Media. Political Science Research and Methods. 2021. Vol. 9. No. 1. P. 122–139.
67. Petitpas, A., Jaquet J. M., and Sciarini, P. 2021. Does E-Voting matter for turnout, and to whom? URL: *Electoral Studies* 71 . URL: https://doi.org/10.1016/j.electstud.2020.102245
68. Rizzoni G. Parliamentary Administrations and the provision of scientific expertise. *The Routledge handbook of parliamentary administrations.* Christiansen T., Griglio E., Lupo N. (eds). London, NY: Routledge, 2023, P. 121–134.
69. Schippers B. Artificial Intelligence and Democratic Politics. *Political Insight*. 2020. Vol. 11. No. 1. P. 32–35.
70. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. Switzerland: World Economic Forum, 2016.172 p

71. Shaping the digital transformation in Europe. Final Report. European Commission, DG CONNECT. September, 2020. 49 p. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/shaping-digital-transformation-europe
72. State of the Union Address by President von der Leyen at the European Parliament Plenary. 16.09.2020. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_20_1655
73. Strömbäck J., Esser F. How Political Actors Use the Media. A Functional Analysis of the Media's Rolein Politics. *Political Public Relations and Mediatization: The Strategies of News Management*. Aelst P., van Walgraveed S. UK: Basingstoke, Palgrave, 2017. P. 63-83.
74. Torres M., Cantu F. Learning to see: Convolutional neural networks for the analysis of social science data. Political Analysis. 2022. 30(1), 113–131.
75. Van Dijck J., Winkel T. de, Schäfer M.T. Deplatformization and the Governance of the Platform Ecosystem. *New Media & Society.* 2021. September. URL: https://journals. sagepub.com/doi/full/10.1177/14614448211045662
76. Zandbergen D., Uitermark J. In search of the smart citizen: Republican and cybernetic citizenship in the smart city. *Urban Studies.* 2020. 57(8), 1733– 1748.
77. Zuckerberg M. Founder's Letter. 2021. URL: https://about.fb.com/news/2021/10/founders-letter/